

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İKTİSAT FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KÜLTÜR FAKTÖRÜ

HAZIRLAYAN
Şöle GAZANFARLI
1517.02025

BAKÜ 2019

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT UNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İKTİSAT FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KÜLTÜR FAKTÖRÜ

HAZIRLAYAN
Şöle GAZANFARLI
1517.02025

Tez Danışmanı
Dr. Nazim CAFEROV

BAKÜ 2019

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

Kafedra “İqtisadiyyat və İşlətmə”

TƏSDİQ EDİRƏM

“ ___ ” _____ 2019

BURAXILIŞ İŞİ ÜZRƏ VERİLMİŞ TAPŞIRIQ

“Türk Dünyası İqtisad” fakültəsinin Beynəlxalq münasibətlər
(Uluslararası İlişkiler) ixtisası üzrə

təhsil alan tələbəsi

Şölə Qəzənfərli Namiq

(adı, soyadı, atasının adı)

Diplom işinin rəhbəri

Dr. Nazim Cəfərov Kamil

(adı, soyadı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi)

1. İşin mövzusu ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KÜLTÜR
FAKTÖRÜ

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti tərəfindən təsdiqlənsin

“ ___ ” _____ 2019 il

No

2. Tələbənin sona yetirdiyi işin kafedraya təhvil müddəti: 8 ay

3. İşin məzmunu və həcmi (izahı, hesabı və eksperimental hissəsi, yeni təhlilə ehtiyacı olan müəssisələr) Özet, Giriş, Birinci bölüm, İkinci bölüm, Üçüncü bölüm, Sonuç, Kaynakça

4. Buraxılış işi üçün lazımı materiallar

1. ABACI, B. (2012). Küreselleşme Sürecinde Neoliberal Politikaların Kalkınma Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
2. ABADAN, Y. (1956), Kültür Mfhumu ve Değişimi, Yücel Mecmuası.
3. AYDIN, M. (2004), “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, Uluslararası İlişkiler, 1(1), ss. 33-60.
4. BAHAR, İ. H. (2009), Sosyoloji, 3. Baskı, USAK Yayınları, Ankara.
5. BAŞKAYA, F. (2005), Kavram Sözlüğü, “Özgür” Üniversite Yayınevi, Ankara.
6. BAYLIS, J. (2008). “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 8, ss. 69-85.
7. BOYCE, R. (2005), French Foreign and Defence Policy, 1918-1940: The Decline and Fall of a Great Power, Routledge, New York.
8. BRİNKERHOFF, D., WHITE, K. L., ORTEGA, T. S., WEITZ, R. (2008), Essentials of Sociology, 7th Edition, Thomson Wadsworth, California.
9. CASTELLS, M. (2006), Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İkinci Cilt: Kimliğin Gücü, (Çev.) Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
10. CELİLZADE, Ş. (2015), Uluslararası İlişkilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Rolü: Azerbaycan Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Bakü.

5. Qrafik materiallarının siyahısı dəqiq göstəricilərlə (vacib cədvəl, çertyojlar, yaxud qrafiklər, nümunələr və s.)

6. Buraxılış işi üzrə məsləhətçinin soyadı, adı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi (diplom işinin ona aid olan hissəsini göstərməklə)

Dr. Aqil Məmmədov Arif

7. Buraxılış işinin təqdimi üzrə təqvim planı:

Sıra No	İşin hissələrinin adı yerinə yetirilməsi müddəti	Qurtarma faizi (yerinə yetirilmə)	İşin
---------	--	--------------------------------------	------

Plan faktiki üzrə

1. Bölüm (Ekim 2018 – Ocak 2019)
2. Bölüm (Şubat 2019 – Nisan 2019)
3. Bölüm (Mayıs 2019)

Buraxılış işinin rəhbəri _____

imza

Məsləhətçi _____

imza

Tapşırığı imza üçün qəbul etdim _____

(tələbənin imzası)

Tapşırığın qaytarılması tarixi “ _____ ” _____ 2019-ci il

Qeyd 1. Buraxılış işi üzrə verilmiş tapşırıq 2 nüsxədən ibarətdir.

Nüsxənin biri tələbəyə verilir, ikincisi kafedrada qalır.

2. Hazırlanmış buraxılış işini tapşırıqla birlikdə tələbə DAK təqdim edir.

BURAXILIŞ İŞİNİN PLANI

ÖZET

ABSTRACT

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR KAVRAMI VE KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜR ÜZERİNE
ETKİLERİ

1.1. KÜLTÜR KAVRAMI VE TANIMI

1.2. KÜLTÜRÜN MADDİ VE MANEVİ ÖĞELERİ

1.2.1. Kültürün Maddi Öğeleri

1.2.2. Kültürün Manevi Öğeleri

1.3. KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜR ÜZERİNE ETKİLERİ

1.3.1. Küreselleşme Kavramı Ve Tanımı

1.3.2. Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları

1.3.3. Küreselleşmenin Kültür Üzerine Etkilerinin Olumlu Ve Olumsuz
Yönleri

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE KÜLTÜR

2.1. REALİZM VE NEOREALİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI

2.2. LİBERALİZM VE NEOLİBERALİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI

2.3. MARKSİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI

2.4. KONSTRÜKTİVİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI

2.5. JEOKÜLTÜR KURAMI

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI KÜLTÜREL DİPLOMASİ

3.1. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1.1. Kültürel Diplomasi Kavramı Ve Tanımı

3.1.2. Kültürel Diplomasinin Unsurları

3.1.3. Kültürel Diplomasinin Araçları

3.1.4. Kültürel Diplomasi Enstitüleri

3.2. DÜNYADA KÜLTÜR PROPOGANDASI UYGULAMALARI

3.3. DÜNYADA KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARI

3.4. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI

3.4.1. Kültürel Mirasın Korunması Gerekliği

3.4.2. Kültürel Mirasın Korunması Araçları

3.4.3. UNESCO

SONUÇ

KAYNAKÇA

ÖZET

Küresel çağda güç artık askeri ve ekonomik kaynaklara daha az bağımlı olup yeni bir anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda yumuşak güç unsuru olarak kabul edilen kültür ön plana çıkmaktadır. Kültür, devletin ve toplumun ulusal kimliğinin belirlenmesinde önemli bir etken olup günümüzde yaşanan küreselleşme ile giderek karmaşık bir hale gelmektedir. Küreselleşmenin getirdiği teknolojik gelişimin de yardımıyla artık kültürel diplomasi diğer devletleri etkileme aracı olarak daha da yaygınlaşmıştır. Kültürel diplomasi devletlerin ulusal güvenlik hedeflerine ulaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Uluslararası ilişkilerde kültür faktörü alanında bu çalışma ile literatürde boşluğun doldurulmasına bir nebze de olsa katkı sağlanması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında kültür kavramı, küreselleşmenin kültürel sonuçları, çeşitli uluslararası ilişkiler teorilerinin kültür yaklaşımları, kültürel diplomasi uygulamaları ve örnekleri incelenmiştir. Çalışma uluslararası ilişkilerde kültürün rolünün anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Yumuşak Güç, Kültürel Diplomasi, Kültür Propogandası, Jeokültür.

İÇİNDEKİLER

TUTANAK.....	iii
ÖZET	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR KAVRAMI VE KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜR ÜZERİNE ETKİLERİ

1.1. KÜLTÜR KAVRAMI VE TANIMI.....	3
1.2. KÜLTÜRÜN MADDİ VE MANEVİ ÖĞELERİ	6
1.2.1. Kültürün Maddi Öğeleri	6
1.2.2. Kültürün Manevi Öğeleri.....	8
1.3. KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜR ÜZERİNE ETKİLERİ	11
1.3.1. Küreselleşme Kavramı Ve Tanımı.....	11
1.3.2. Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları	13
1.3.3. Küreselleşmenin Kültür Üzerine Etkilerinin Olumlu Ve Olumsuz Yönleri	16

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE KÜLTÜR

2.1. REALİZM VE NEOREALİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI.....	20
2.2. LİBERALİZM VE NEOLİBERALİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI	23
2.3. MARKSİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI.....	25
2.4. KONSTRÜKTİVİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI.....	28

2.5. JEOKÜLTÜR KURAMI.....	31
----------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI KÜLTÜREL DİPLOMASİ

3.1. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ..	35
3.1.1. Kültürel Diplomasi Kavramı ve Tanımı.....	35
3.1.2. Kültürel Diplomasinin Unsurları	36
3.1.3. Kültürel Diplomasinin Araçları	37
3.1.4. Kültürel Diplomasi Enstitüleri.....	39
3.2. DÜNYADA KÜLTÜR PROPAGANDASI UYGULAMALARI.	41
3.3. DÜNYADA KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARI ...	43
3.4. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI.....	45
3.4.1. Kültürel Mirasın Korunması Gerekliliği	45
3.4.2. Kültürel Mirasın Korunması Araçları	46
3.4.3. UNESCO.....	47
SONUÇ	49
KAYNAKÇA	52

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
CIA	Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (International Council on Monuments and Sites)
NED	Ulusal Demokrasi Fonu (National Endowment for Democracy)
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
USAID	Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (The United States Agency for International Development)
USIA	ABD Bilgi Ajansı (US Information Agency)
VOA	Amerika'nın Sesi (Voice of America)

GİRİŞ

Bir milletin kültürü varsa o millet de vardır, eğer kültür yoksa veya toplum kültürel kimliğini kaybetmişse, o toplum genel olarak kimlik değiştirir. Günümüzde yaşanan küreselleşme kültürü de kapsamakta, kültürel küreselleşme, nihayetinde kültürel kimliğin dönüştürülmesine veya melez kültürlerin oluşturulmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda kültürel küreselleşme olumlu sonuçlarla yanısıra, olumsuz sonuçlar da doğurarak hatta etnik çatışmalara neden olabilmektedir. Çeşitli teoriler kültür kavramını farklı yönden araştırarak uluslararası ilişkilerde kültürün rolünü analiz etmeye çalışmıştır.

Araştırmanın çerçevesi kültür, kültür propagandası, kültürel diplomasi, uluslararası ilişkilerde kültürün ağırlığı ve dönemlere göre kültüre atfedilen anlamlar açısından kültür endüstrisi, kültürel miras, vd. başlıkların incelenmesi ile oluşturulmuştur. Konular, kültüre ait unsurların uluslararası meselelerde pek görünür olmasıyla paralel olarak değerlendirilmiştir. Kültür propagandası ve kültürel diplomasi kavramlarının tarihçeleri ve farklı ülkeler tarafından küresel çaptaki kullanımlarından yola çıkılarak kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal işlevleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiş ve bu şekilde ilgili kavramlar incelenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar, kültürün uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisi ile kültür propagandasının şeffaflaşarak kültürel diplomasiye dönüşümünün izlenebileceğini göstermiştir.

Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde kültür kavramının tanımı verilmiş, kültürün maddi ve manevi öğeleri, küreselleşmenin kültür üzerine etkileri araştırılmıştır.

İkinci bölümde realizm ve neorealizm, liberalizm ve neoliberalizm,

marksizm ve konstruktivizm gibi uluslararası ilişkiler teorilerinin kültür yaklaşımı ve ayrıca jeokültür kavramı incelenmiştir.

Üçüncü bölüm uluslararası kültürel diplomasinin öğrenilmesine adanmış, burda kültürel diplomasi kavramının tanımı verilmiş, kültürel diplomasinin unsurları, araçları, enstitüleri, dünyada kültür propogandası ve diplomasisi uygulamaları, kültürel mirasın korunması gerekliliği, bu kapsamda kullanılan çeşitli araçlar ve son olarak UNESCO`nun faaliyeti ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR KAVRAMI VE KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜR ÜZERİNE ETKİLERİ

1.1. KÜLTÜR KAVRAMI VE TANIMI

Kültür sözü Latince`de “Cultura” sözcüğünden gelmekte olup, Colera sürmek, ekip biçmek, Cultura ise ekin anlamında kullanılmakta, 17. yüzyıla kadar Fransızcada da aynı anlam taşımaktaydı. Culture sözcüğü bu tarihten itibaren zamanla anlam genişleterek 18. yüzyılda özellikle Almanca ve İngilizcede belirli bir halkın “bütün bir yaşam biçimi” anlamında kullanılmaya başlamıştır. Raymond Williams`a göre kültür, dil, sanat üslupları, entelektüel çalışma şekilleri vd. özgünlük taşıyan toplumsal “kültürel” etkinlik katmanları üzerinde bulunan ve bütün bir yaşam biçimini içeren, diğer toplumsal etkinlikler tarafından şekillendirilen bir düzenin doğrudan veya dolaylı ürünü olarak ele alınabilir (Williams, 1981: 11-12). Çoğunluk tarafından kullanılan ve Tylor tarafından 1871`de ortaya atılan tanıma göre, kültür kavramı inançları, bilgileri, töreleri, sanatı, hukuku, morali, kişinin toplumdan edindiği bütün alışkanlıkları ve istidatı içeren karmaşık bir bütündür (Soysal, 1985: 236). 19. yüzyıl-20. yüzyılın ilk başlarında İngiliz ve Fransızlar uygarlık/medeniyet (civilisation) sözcüğünü kültür sözüne tercih ediyorlardı. Fransızcada culture sözü ilk kez 1932`de uygarlık anlamı taşıyarak akademik sözlükde kendine yer edinmiştir. Bu ifade bilim, felsefe, endüstri ve teknoloji gibi alanlarda diğer toplumlardan bir adım önde ve üstün olmak anlamına geliyordu (Güvenç, 1970: 10).

Türkçede kültür ve medeniyet sözleri kimi zaman eş anlamlı, kimi zaman farklı anlamda kullanılır. Örneğin, Topçu (1961: 196) kültürle medeniyet kavramlarını birbirinden ayırmış, medeniyetin, insanlığın

çalışarak ortaya koyduğu teknik eserler bütünü olduğunu, kültürün ise, herhangi bir toplumun kendi tarihi boyunca erseye getirdiği değer hükümlerinin bütünü olduğunu, bunun da bilim, sanat, ahlak ve din gibi değerleri içerdiğini belirtmiştir.

Kültür, sadece doğanın insanların eliyle işlenmesi değil, hem de insanın ahlaki, entelektüel, sosyal hayat, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesi anlamına gelmektedir. Burda insanın eğitimi kast edilmektedir. Başka bir ifadeyle, insan doğuştan bir çok yeteneklere sahip olsa da, bu yeteneğin ortaya çıkarılması için uygun bir ortam bulunması gerekmektedir. Şu durumda kültür ve eğitim arasında oldukça sıkı bir bağ var olmaktadır (Abadan, 1956: 174).

Kültürü, bir hayat biçimi, sosyal süreçlerde öğrendiğimiz maddi ve manevi öğelerin bütünü, yaşam koşullarına uyum süreci, sosyal etkileşim ürünü veya sadece insanoğlunun yarattığı bir şey olarak adlandırabiliriz (Güvenç, 1970: 13). Kültür, herhangi bir toplumun karakterini oluşturan fikir ve düşünceleri, bilgileri, bütün inançları, davranış ve tutumları kapsayan bir sistem olarak da tanımlanabilir.

Kültür bir toplumu diğerinden ayırmaya hizmet eden, bu toplumun sahip olduğu özellikleri temsil eden işaretler bütünü gibidir. Buna göre de kültürel birlik ırk birliğinden, sınır birliğinden çok daha önemli bir özellik taşımaktadır. Bir milletin kültürü varsa o millet de vardır, eğer kültür yoksa veya toplum kültürel kimliğini kaybetmişse, o toplum genel olarak kimlik değiştirir (Topçuoğlu, 1976: 88).

Genel olarak kültür kavramıyla ilgili birçok tanımlama çabalarının var olduğu ve bu nedenle alanın oldukça tartışmalı olduğu, hatta 250 tane kültür tanımının sayılabileceği söylenebilir (Moles, 1983: 7).

UNESCO'nun 2001'de kabul edilen Kültürel Çeşitlilik Evrensel Beyannamesi'nde kültür, bir toplumun veya toplumsal grubun ayırıcı

manevi, maddi, entelektüel ve duygusal özellikleri olarak ifade edilmiştir ve kültür (bura sanat ve edebiyat da dahil) yaşam biçimleri, toplumdaki bireylerin birlikte yaşama şekilleri, değer sistemleri, gelenek ve inanışlarını da kapsamaktadır (World Cities Culture Report, 2012: 22).

Kültürün küreselleşme süreci ile birlikte gittikçe daha da değiştiği, karmaşık bir hale geldiği söylenebilir. Kültürün tanımıyla ilgili belirsizlikte, kavramın ifade ettiği anlamı insanların nasıl algılamasının önemli rolü vardır. Örneğin, herhangi bir konser, folklor gösterisi veya bir sergi açılışı gibi eylemler, dar anlamda genel kültür kavramıyla özdeşleştirilmekte, herhangi bir konferans yapılan merkeze “Kültür Merkezi” ismi verilmekte, veya halk tarafından “yemek kültürü”, “futbol kültürü” gibi kısıtlı anlamlar taşıyan ifadeler kullanılmaktadır.

Bunun yanısıra her bir disiplin kültürü kendi bakış açısına göre tanımlamaya çalışmaktadır. Temel olarak kültürün 4 ayrı anlamda kullanıldığı bilinmektedir (Güvenç, 1979: 98-99):

- Bilimsel kültür: uygarlıklar kast edilmektedir (örnek olarak, Hint, Çin, Batı, İslam uygarlığı)
- Beşeri kültür: eğitim sürecinin bir ürünü kast edilmektedir (örnek olarak, genel eğitim, mesleki eğitim, teknik veya diğer alanlarda eğitim)
- Estetik kültür: güzel sanatlar kast edilmektedir (örnek olarak, Gotik, Rönesans, Barok ve Modern sanat)
- Maddi veya biyolojik kültür: üretim, tarım, çoğaltma, ekin ve yetiştirme kast edilmektedir (örnek olarak, avcılık, tarım ve endüstri).

1.2. KÜLTÜRÜN MADDİ VE MANEVİ ÖGELERİ

1.2.1. Kültürün Maddi Öğeleri

Kültürü iki geniş kategoride incelemek mümkün: birincisi maddi kültür (material culture), ikincisi ise manevi veya maddi olmayan kültür (nonmaterial/physical culture). Şöyle ki, kültür çok kapsamlı bir kavram olup, maddi ve manevi öğelerin birliğinden oluşmaktadır. Maddi kültür dedikte fiziksel unsurlar ve giyim eşyaları veya araç gereç gibi somut maddeler kast edilmektedir. Manevi kültür ise sübjektif veya soyut kültür adlandırılmakta, aynı zamanda dil, din, değerler (gelenek ve görenekler), algılar, sanat ve tarih gibi maddi olmayan varlıkları içermektedir. Genel olarak maddi ve manevi kültürün bir biriyle ilişkili ve karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu söylenebilir. Kültürel antropolog George P. Murdock maddi ve manevi kültür hakkında araştırma yaparak, onlarla “evrensel kültürel varlıklar”ı tanımlamıştır. Bunlar spor, dans, mutfak, dekoratif sanat, eğitim, etik, gelenek ve görenek, aile adetleri, dil, evlilik, yemek tabuları, tıp, yas, müzik, mülkiyet hakları, dini ritüeller, ikamet kuralları, statü farklılaşması ve hatta ticareti içermektedir (Keegan ve Green, 2016: 128). Kültürün manevi öğeleri hemde “spiritual culture” olarak adlandırılmaktadır. Manevi kültürün gelişimi maddi kültürün gelişimine katkı sağlamakta ve bu ikisi karşılıklı etkileşim içerisinde olmaktadır. Birini teşvik edip diğeri gözardı etmek olmaz, şöyle ki, maddi kültür manevi kültürün temelini oluşturuyor (Li, 1995: 238).

Maddi kültür dedikte elimizle dokunabildiğimiz kültürel varlıklardan bahsedilmektedir. Maddi kültürün toplumdan topluma değiştiği söylenebilir. Örneğin toplumlar yemek yerken farklı araçlar kullanıyorlar. Çatal, kaşık ve bıçak kullanan toplumların yanısıra Çinliler

gibi yemek yerken çubuk kullanan toplumlar da bulunmaktadır (Bahar, 2009: 59).

Maddi kültürün 4 temel öğreti geleneği belirtilebilir. ABD`de geniş yayılan bu geleneklerden birisi Henry Glassi ve onun öğrencileri tarafından ortaya atılmış ve Amerikan halk hayatı, kültürel coğrafya da dahil olmakla, arkeoloji, manzara ve mimari yapının öğrenilmesi ile ilgilidir. İkinci gelenek, “dekoratif sanat” yaklaşımı da adlandırılabilir ve Barbara Carson, Jane Nylander ve Arlene Palmer Schwind gibi bilim adamlarının düşünceleri esasında ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın taraftarları daha çok sanat tarihçileri, iç mimarlık tarihçileri ve antika eşyaları tüccarları ile işbirliği yapmışlar. Üçüncü gelenek, İngiltere`de University College London arkeolojist ve antropologları tarafından geliştirilmiş, özellikle Maddi Kültür Dergisinde yayımlanmış, maddi kültür öğretisini kapsamaktadır. Temel olarak antropolojiye dayanan bu yaklaşım disiplinlerarası bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Son olarak dördüncü gelenek, daha geniş yayılmış maddi kültür çalışmaları, tarihsel eşyaların laboratuvar ve müzelerde analiz edilmesi, öğrenilmesi işlerini kapsamaktadır (Hicks, 2010: 26).

20. yüzyılın başlarında etnografik alan çalışmalarında önemli değişiklikler gündeme geldi. Müze ve eski eşyaların öğrenilmesi yeterli bulunmayarak canlı toplumlar araştırılmağa başlandı. 1940`larda gelişen bu yaklaşım Bronislaw Malinowski ve Alfred Radcliffe-Brown tarafından geliştirilmiştir. Radcliffe-Brown, 1922`de yazdığı “Andaman Adasının Sakinleri” monografisinde bu adada yaşayan insanların kullandığı “teknolojiler” verilmiştir. Bu aletler ada sakinlerinin “kültürünün” göstergeleri idi. Benzer çalışma yine aynı yılda Malinowski`nin “Batı Pasifik Okyanusu`nun Argonautları” adlı çalışmasında ortaya atılmıştır. Böylece tarihsel süreçte yaşanan gelişimin

göstergesi olan “teknolojiler”in öğrenilmesinden “sosyal gerçekler”in öğrenilmesine doğru bir kayma yaşanmış ve “maddi kültür” kavramı geliştirilmiştir (Hicks, 2010: 36-37).

Bazı varlıkların hangi esasta kültürel varlığa dönüştüğü ilgi çekmektedir. Kültür varlıklarının belirlenmesinde önemli meselelerden birisi onların tanımlanması zamanı başvurulmuş ölçütler, özellikle onların yaşını belirten ölçüttür. Bu konuda çeşitli ülkelerde farklı uygulamalar vardır. Örneğin, Küveyt’te 40 yıl, Endonezya’da 50 yıl, Yemen’de 100 yıl ve daha fazla yaşı olan eserler kültür varlığı olarak kabul edilmektedir. Bazı ülkelerde yaşayan sanatçıların eserleri kültür varlığı olarak kabul edilmemektedir. Bu ülkelere örnek olarak Avustralya, Hindistan, Honduras, Polonya, Meksika gösterilebilir (Pratt ve O’Keefe, 1989: 29-30).

1.2.2. Kültürün Manevi Öğeleri

Kültürün manevi öğeleri belirli bir topluma ait olan davranış, iletişim biçimleri ve bu toplumun yaşam şeklini diğerlerinden farklı kılan unsurlardan oluşmakta ve maddi olmayan unsurları kapsamaktadır: dil, bilim, inanç, hukuk, değer, ahlak, töre, semboller ve diğerleri. Kültürün manevi öğeleri herhangi bir toplumun nasıl çalıştığı, bu toplumda neye izin verildiği veya verilmediği, neyin değerlendirilip neyin değerlendirilmediği, günlük yaşamın nasıl geçtiği hakta belirli bir görüntü oluşturmaktadır. Bu manevi unsurlar adeta toplumun ekonomik ve siyasi sistemi tarafından desteklenmektedir. Örneğin, 2002’de Pew Araştırma Merkezi tarafından 44 ülkede 38 bin kişiyi kapsayan bir anket yapılmış ve “Başarı bizim kontrolümüz dışarısında olan faktörler tarafından belirlenmektedir” ifadesine insanların fikir bildirmesi istenmiştir. Amerika ve Kanadalıların %60’ı bu fikri kabul etmemiş, bu onların kişisel başarıyla ilgili ekonomik görüşleri ve siyasi sistemin

sunduğu imkanların yanısıra dini inançları ile ilişkilidir. Fakat Almanya, İtalya, Türkiye, Pakistan, Hindistan ve Bangladeş sakinlerinin %60 civarı ise bu ifade ile razılaşımlar. Bu da onların dinsel inançlarının daha güçlü olması ile bağdaştırılmıştır. Ayrıca, maddi kültürün gelişimi ve değişimi adeta manevi kültürde de belirli etkiler doğurmaktadır. Örneğin bereketli topraklarda çok büyük ölçüde biyolojik olarak parçalanamayan plastik ürünlerin birikmesi, yeniden kullanım ve diğer çevre-yönümlü teknolojilerin kullanımı ile ilgili geniş bir dizi tavsiyelerin ve adetlerin gündeme gelmesine yol açmıştır (Newman, 2008: 93).

Dil kültürün temel taşıyıcılarından birisi olarak toplumun değerlerini ve bu değerlerin anlamını ortaya çıkarmaktadır. Dil bir milleti birleştiren, varlığını koruyan, o milletin ortak malı olarak kabul edilen, yüzyıllar boyu gelişen, insanların ilişkilerinde aracılık ederek sosyal bağlarını düzenleyen, insan benliğinin bir parçası olan sosyal bir yapıdır. Günümüzde dünyada 6000 civarı dilin var olduğu tahmin edilmektedir. Fakat bilim adamlarına göre bunların %90'nı yok olacaktır. Şöyle ki, son 30 yılda Kuzey Amerika'da 51 dil yok olmuştur. Bunun yanısıra bazen ölmüş diller yeniden canlandırılabilir. Örneğin, Güneybatı İngiltere'de Cornwall kontluğunda konuşulan bir Kelt dili olan Kernevekçe yeniden canlandırılmış veya İbranice (İvrit) yok olmasından 2000 yıl sonra İsrail'in resmi dili olarak ilan edilmiştir (Ergin, 2008: 3).

Dilin kaybedilmesi kültürün kaybedilmesine yol açabilir. Örneğin, ABD'de bir zamanlar var olan 300-400 civarı yerli Amerikan dillerinden günümüzde sadece 20'ye kadar varlığını koruyabilmiştir. Dil ölünce yerli Amerikan kültürünün bir çok unsuru da kaybedilmiştir. Dil bu kadar önem taşıdığı için ABD'de yaşayan Yahudi veya Çinli aileler çocuklarını genel okuldan sonra kendi dillerinde eğitim veren okullara ve

dershanelere gönderiyorlar. Fakat aynı zamanda ABD kanunlarına göre bu ülke vatandaşı olmak isteyen her kez önce İngilizce bilmek zorundadır. Dil belirli bir grupu diğerinden farklı kılan ve aynı dilde konuşan grupları birleştiren en temel unsurdan birisi olarak kabul edilir. Örneğin, 1900`lerin başlarında Avrupa gettolarından kaçarak o zamanlar Filistin adlanan topraklarda yaşamaya başlayan Yahudiler kendi aralarında sadece İbranice konuşmaya karar vermişlerdi. Bir kaç yıl içerisinde İbranice bölgede oluşturulan İsrail devletinin resmi dili statüsünü kazandı. Benzer şekilde son 20 yılda Amerikanlar ülkede iki dilde eğitime karşı çıkmış ve ABD`nin resmi dili olarak İngilizceyi kabul ettirmişler. Fakat Kanada`nın Fransız vatandaşları ise Quebec bölgesinin resmi dilini Fransızca ilan etmeyi başarmışlar. Bunun yanısıra Meksika ve Fransa hükümetleri kendi dillerinde, yani İspanca ve Fransızca İngilizce sözlerin çoğalmasının karşısını almaya çalışıyorlar. Tüm bu çabalar sembolik karakter taşımaktadır, şöyle ki, hangi ülke olmasına bağlı olmadan hem göçmenler hem de yerel halk ülkede daha güçlü statüsü olan dilde konuşmaya başlayacaklardır. Böylece ABD`de yaşayan Meksika kökenli insanların torunları nadiren İspanca konuştukları gibi, Kanada`nın Fransız kökenli sakinleri de İngilizce iyi bilmekteler (Brinkerhoff, vd., 2008: 38).

Kültürün diğer bir manevi unsuru ise dindir. Din, genel olarak doğaüstü, kutsal ve ahlaki öğeler taşımakta, bir çok ayinleri, inanç ve ibadetleri içermektedir. Farklı kültürlerde din kavramı farklı biçimlere sahip olduğu görülebilir. Dünyada 10 000 civarı farklı dini inançın var olduğu söylenebilir. Fakat bunlardan sadece 5`i dünya nüfusunun %84`nü kapsamaktadır: Hıristiyanlık, İslam, Hinduizm, Buddizm ve çeşitli halk dinleri. Hiçbir dinsel bağlılığı olmayanlar ise ateistler ve agnostiklerdir. 2015 yılında Hıristiyanlar 7.3 milyarlık dünya nüfusunun %31`ni

oluşturmakta idiler. İkinci yerde %24 veya 1.8 milyar kişi sayısı ile Müslümanlar gelmekteydiler. Pew Araştırma Merkezi hesaplamalarına göre, karşıdaki 20 sene içerisinde İslam dinine bağlı yeni doğulan bebeklerin sayısı Hıristiyan bebeklerin sayısından önemli ölçüde çok olacaktır (The Changing Global Religious Landscap, 11.03.2019).

Dine sığınmak ve dinde teselli bulmak, toplumların ve genel olarak insan doğasının özelliğidir. Ölüm korkusu ve hayatın acıları hangi biçimde olursa olsun Tanrı'ya inancı gerektirir. Fakat günümüzde din artık radikalleşme yolunda ilerlemekte ve fundamental bir hal almaktadır. Bu din değil, başka bir şeydir. Fundamentalistler her zaman tepkici ve gerici olmakta, enerjilerini kimliklerini güçlendirecek, hareketlerini bir arada tutacak, sınırları etrafına savunma inşa edecek ve başkalarını belirli bir mesafede tutacak yönlerini kullanmaktalar. Dini fundamentalistler, Papa'nın yanılmazlığı, İncil'in bozulmamışlığı, İslam'daki şeriat hükümleri, Yahudilikteki halaşa'nın anlamı olsun, kendilerininin bağlı oldukları otorite ile bağlılığı olmayan kişilerle anlaşmaları imkansızdır. Dini fundamentalizm hep var olmuşsa da, son yüzyılda daha da kabarık bir hale gelmiştir (Castells, 2006: 20-21). El-Azmeh'e göre, kutsal olanın siyasallaşması, siyasi karakter taşıyanın ise kutsallaştırılması ve İslami sözde hukuki kurumların "toplumsal ibadete, bağlılığa" dönüşümü, hepsi bir kimlik politikası araçları olarak kabul edilebilir. Bu yüzden din kimlik oluşumunun, hatta icadının aracıdır (Castells, 2006: 25).

1.3. KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜR ÜZERİNE ETKİLERİ

1.3.1. Küreselleşme Kavramı ve Tanımı

Genel olarak, uluslararası politika, diplomasi alanlarından ekonomi, sosyo-kültürel alanlara kadar birçok farklı alanda kullanılan terimlerin başında gelse de küreselleşmenin net bir tanımı bulunmamaktadır.

İngilizce “globalization” olarak bilinen bu kelime Latince “globus”dan türemiştir. “Glob” ise küre, yer küre anlamına geliyor (Başkaya, 2005: 325). İfade olarak dünya çapında herhangi birşey yapma politikası veya süreci olarak tanımlanabilen küreselleşme kelimesi, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde iki kutuplu sistemin ve ideolojik ayrışmanın ortadan kalması ile önündeki engelleri aşarak maddi ve manevi değerlerin ulusal sınırları aşması sonucu tüm dünyada yaygın bir hale gelmiştir (Hasanoğlu, 2001: 68).

Robert J. Samuelson tarafından verilen tanıma göre, küreselleşme her iki yanı keskin bir kılıçtır. Bir tarafta ekonomik büyüme, yeni teknolojilerin yaygınlaşması ve fakir ve zengin ülkelerin her ikisinde hayat standartlarının yükselmesi, diğer tarafta ise ulusal egemenliği azaltan ve zayıflatan, yerel kültürü ve gelenekleri törpüleyen, sosyal ve ekonomik istikrarı tehdit eden dinamikler yer almaktadır. Stiglitz (2002) ise küreselleşmeyi serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve ulusal ekonomilerin entegre edilmesi olarak tanımlamıştır. Bu, tüm dünya genelinde ekonominin çeşitli sektörlerinin, siyasetin, sosyal, kültürel ve askeri alanların birbirinden bağımlı ve birbirine karışmış bir hale getirilmesi demektir (Mizanur, 2013: 3).

Ulrich Beck, küreselleşme sürecini “dünya toplumu” anlayışı doğrultusunda coğrafi olarak birbirinden uzak toplumların çokboyutlu ilişkiler ağı içerisinde iç içe girmesi olarak tanımlamıştır. David Harvey, küreselleşmeyi zaman-mekan sıkışması sonucu dünyanın küçülmesi olarak tarif etmiş, McLuhan ise dünyanın “küresel köy” haline dönüşmesi olarak nitelendirmiştir (Coştu, 2005: 96-98).

Küreselleşme her zaman “medenileşme” sürecinin bir parçası olarak görülüyor, bazen sadece periferler ve küresel aktörler arasında kutuplaşmaya neden olan eşitsiz bir ekonomik gelişme olarak tasvir

ediliyor. Bir çok düşünür küreselleşmeyi teknoloji gelişimi, bilgisayar ağları, ticarileşme ve bilgi akışı ve özellikle kurumlar arasındaki etkileşimlerin ekonomik-ticari olarak yoğunlaştırılması veya kültürel bir bütünleşme ve yeni “küresel alt kültürlerin” doğması olarak tanımlamaktadır (Vesajoki, 2002: 28-29).

1.3.2. Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları

Küreselleşme çalışmalarının çoğu, gelişmekte olan dünyadaki ekonomik ve politik değişikliklere odaklanmaktadır. Bununla birlikte, küreselleşme yerel kültürler gibi daha az elle tutulur, nicelendirilmesi zor ancak yoğun duygular ve tartışmalardan oluşan konular üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kültür, küreselleşmenin en görünür tezahürüdür, ister Disneyland Paris gibi yeni kültürel varlıkların ortaya çıkması, ister Azerbaycan'daki McDonald's restoranları gibi geleneksel kültürel ifadelerin dönüşümü. İnsanların, malların ve paranın sınır ötesi hareketinin izlenmesi kolayken, fikirlerin ve değerlerin küresel yayılımını ölçmek yeteri kadar zordur (Kluver ve Fu, 2004).

Kültürel küreselleşme, nihayetinde kültürel kimliğin dönüştürülmesine veya melez kültürlerin oluşturulmasına neden olan, ulusal sınırlar boyunca fikirlerin, tutumların ve değerlerin hızlı dönüşümü ve yayılmasıdır. Fikirlerin paylaşımı, farklı kültürlerin insanları ve onların yaşam biçimleri arasında karşılıklı bağlantı ve etkileşimlere yol açar. Buna göre, kitle iletişim araçları ve iletişim teknolojilerinin yanısıra, modern toplumun ve küreselleşmenin bir sonucu olan hızlı ulaşım araçları da kültürel küreselleşmenin temel araçlarıdır. Bu gelişmeler bilgi alışverişini mümkün kılar, ürünlerin satışı amaçlı çalışmaları kolaylaştırır ve bir milletin kültürel çeşitliliğini günden güne değiştirir, fakat aynı zamanda yerel kültürler ve alt-kültürlerle ilgili bazı sorunların oluşumuna da yol açar (Nwegbu, vd., 2011: 1).

Kültür her bir topluma onu diğerlerinden farklı kılan belirli karakterler kazandırmaktasa da, küreselleşen dünyada küresel medya, iletişim ve ulaşım sistemlerinin gelişimi ve yüzyıllar boyu devam eden uluslararası göç kültürel unsurların dünya genelinde yayılmasına olanak sağlamıştır. Örneğin, Amerikan perakendecileri bu konuda örnek oluşturmaktadır. Wal-Mart'ın Asya, Latin Amerika ve Kuzey Amerika'daki 5000 civarı dükkanında her yıl milyonlarla kişi alış-veriş yapmaktadır. Starbucks'un 2006 verilerine göre 40 ülkede 12 400 civarı kahvehanesi bulunmakta ve karşıdaki yıllarda bu rakamın 3'e katlanması planlanmaktadır. Amerikan pizası köken olarak İtalya, Naples'den gelse de, Amerikan şirketi olan Domino's Pizza 2007 verilerine göre 55 ülkede 8000 civarı pizzacı dükkanına sahiptir (Newman, 2008: 95).

Kültürel bilgiler ve görünüm TV, İnternet ve benzeri iletişim araçları aracılığıyla tüm dünyaya yayılarak yeni küresel kültürün oluşumunu sağlamaktadır. Bu kültür değerleri ile donatılan kişiler bir çok konuda birbirine benzemeye başlıyorlar. Bu kültürlerin bazıları belirli ürünlerle ilişkilidir, örneğin kahve kültürü, kredi kartı kültürü, "fast-food" kültürü, bar kültürü, futbol kültürü, vd. (Keegan ve Green, 2016: 128).

Kültürel küreselleşme ethnoscapes, mediascapes, technoscapes, finanscapes ve ideoscapes olarak sınıflandırılabilir. Bu beş terimin terminolojik tartışması, mevcut küresel akışların gerçekleştiği yönleri göstermektedir. İlk olarak, insanlar, makineler, para, imgeler ve fikirler akıp dünya kültürünü yaratır. Örneğin, Japonlar, İsviçreliler gibi, göçmenlere karşı kapalıyken, malların ihracat ve ithalatı konusunda yeteri kadar açık fikirliler. Ancak Suudiler önemli ölçüde misafir işçileri ülkelerine kabul ediyor, bu nedenle Sudi Arabistan'da Türkler, İtalyanlar ve diğer grupların işçi diasporaları oluşturuluyor. Gruplar göç ettikçe,

yeni yerlerde yeniden teşkilatlanıyor, tarihlerini yeniden yapılandırıyor ve etnik projelerini gerçekleştiriyor, etnografya kaygan, yerel olmayan bir nitelik kazanır ve grup kimliğinin manzarası değişmeye başlar. Bu göç eden gruplar anavatanlarıyla sürekli temas halinde olup bazen yeni sorunlar doğurabiliyorlar (Appadurai, 2005: 33, 37).

Kültürün küreselleşmesi, silahlanma, reklamcılık teknikleri, dil hegemonyaları ve devlet ekonomilerine uygulanan politikalar gibi çeşitli homojenleştirme araçlarının kullanılmasını içerir.

Her teknolojik gelişme ile birlikte, kültürel iletişim de değişmekte ve ilgili dönemin değerleri, arzuları, tutumları hakkında birçok şeyi ortaya çıkaran ütopyacı vizyon ve görüşler ortaya çıkmaktadır. Bu vizyonun temel örneği olarak McLuhan'ın "küresel köyü" belirtilebilir. McLuhan'a göre, telefon, TV ve daha yakın bir tarihte gündeme gelen bilgisayarlar ve İnternet aracılığıyla insanlar dünya genelinde artan bir şekilde birbirine bağlanıyor ve bu araçlar insanların dünyanın herhangi bir yerinde birbirleriyle en kısa sürede bağlantı kurmalarını sağlıyor. İnsanlar birkaç saniye içerisinde binlerce kilometre ötedeki olayları duyabilir ve görebilir ve bu elektronik ortamın hızı, insanların bir anda küresel sorunlara karşı harekete geçip tepki vermelerini sağlıyor (Maggio, 2008: 42-43).

Birçok farklı ülkede faaliyet gösteren büyük şirketler, Coca-Cola, Nike, Nestle ve diğerleri gibi tüm dünyada satılabilecek pazar ürünlerini geliştirerek piyasaya sürmüşler. Küreselleşme, sadece modernleşme veya batılılaşma ile değil aynı zamanda liberalleşmeyle ilgili olan fikirleri, uygulamaları ve teknolojileri de üretiyor ve yayıyor. Global kültür, Nike spor ayakkabıları giyen bir kişinin Sony televizyonu karşısında oturup MTV görüntülerini izleyip Michael Jackson'ı dinleyerek Fanta içe-içe Big Mac ısırmasına benzetilebilir. Bazılarına göre, modern gençliğin bu

imajı, yeni neslin küresel popüler kültür aracılığıyla birbirine birleştirildiğinin göstergesi olmakta ve McLuhan'ın "küresel köy"ünün gerçeğe dönüştüğünün bir işareti olarak kabul edilmektedir. Küreselleşme toplumları birleştirmeyi ve onları küçük bir köye yerleştirmeyi amaçlasa da, kültürel çatışmaların araştırılması bu olgunun olumsuz etkilerinin de var olduğunu göstermiştir (Kraidy, 2005: 1, 15).

1.3.3. Küreselleşmenin Kültür Üzerine Etkilerinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Küreselleşme olgusu büyük ölçüde ekonomiktir. Örneğin, Naomi Klein, 1998'de Çin'de, Ralph Lauren, Adidas ve Nike şirketlerinde çalışan işçilere saat başına sadece 13 sent ödendiğini, oysa o sektördeki maaşın saatte 87 sent olduğu, hatta ABD'de bu alanda çalışanlara saatte on dolar ödendiğini belirtiyor. Bu, küreselleşmenin, ekonomik ve finansal sonuçlarından birisidir (Cuterela, 2012: 142). Fakat bunun yanısıra, küreselleşme hem de teknolojik ve kültürel bir olgudur. Bir ulusun yaşam tarzı olarak tanımlanabilen kültür ve değişim ve dönüşümün aracı olarak bilinen küreselleşmenin birbirini karşılıklı ve etkili bir şekilde etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda kültürel küreselleşmenin bazı olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Dolayısıyla, bir grup insan (özellikle İslam ve Arap ülkelerinden ve bazı üçüncü dünya ülkelerinden olanlar), küreselleşme sürecini dünyanın diğer bölgelerini istila etmeyi ve yerel kültürleri tehdit etmeyi amaçlayan bir plan veya strateji olarak görüyorlar; diğerleri ise (özellikle gelişmiş birinci dünya ülkelerinden olanlar), küreselleşmenin ulusal kimlikleri tehdit etmediğini, yerel kültürleri yok etmediğini öne sürerek, bunun yerine çeşitli fırsatlara sahip farklı ve gelişmiş bir toplum yarattığı sonucuna varmışlar.

Kültürel küreselleşmenin olumsuz yönleri şu şekilde sınıflandırılabilir: kültür şoku, dil şoku, eve dönüş şoku ve etnik çatışmaların neden olduğu

yer değiştirme. Birincisi, yaşam tarzı açısından, farklı toplum giderek daha benzer bir hale gelmiş ya da başka bir deyişle “Batılılaşma” şeklinde bir değişiklik meydana gelmiştir. Dünya ekonomisi, özellikle endüstri ve kültür, görünüm, doku ve görsellik açısından Batı, zellikle Amerikan etkisi altındadır. Yeni nesiller ailelerinin btcelerini zorlayarak yeni yaşam biçimini tercih ediyor. Düşüncelerde, ilişkilerde, eğlencede, giysi tarzında, bir bütün olarak kısaca, özellikle genç kuşak açısından çok fazla benzerlik var. İnsanların satın aldıkları ayakkabılardan, eğlenmekten zevk aldıkları diskolara, giydikleri kazaklara, tişrtlere ve kotlara, sahip oldukları yemeklere, vd. kadar tüm alanlarda baskın bir Batı kültürü görülebilir (Talas, 2003: 60-69).

Bazı toplumlarda insanlar yerel kültüre dışarıdan ithal edilerek yapıştırılmaya çalışılan unsurları uzun süre boyu gelişen tarihsel kültürün mahvedilmesine yönelik tehlike olarak görmektedirler. Bir kaç yıl önce, 20 farklı ülkenin kültür bakanları görüşerek kendi kültürlerini ABD medya hegemonyası aracılığıyla yayılan küresel kültürden nasıl korumak gerektiği konusunda tartışmışlardı. Görüşme zamanı gelinen sonuçlar şöyleydi:

- Yapılan ankete göre Fransızların neredeyse 2/3’ ABD’nin Avrupa üzerinde çok büyük kültürel etkisinin var olduğunu düşünmektedir. Hatta ifti Jose Bove McDonalds`ın Fransa`daki restoranlarından birini dağıttığı için Fransızların bir çoğu tarafından kahraman olarak kabul edilmişti.
- Avusturya`da Pro-Christkind Association isimli bir kurum Santa Claus`a karşı kampanya başlatarak onu Amerikan kültürünün sembolü adlandırmıştır.
- Okinawa, Japonya`nın en uzun ömürlü insanların yaşadığı bölgesi olarak biliniyordu ve orta yaşam süresi 100 yıl olarak

kaydedilmişti. Fakat günümüzde bu ada Japonya'nın en çok Amerikan türü restoranlara sahip bölgelerinden birine dönüşmüştür. İnsanlar Amerikanlar gibi fast-food ile gıdalanıyor ve daha az doğal gıdalar kabul ediyorlar. Sonuç olarak 2003 verilerine göre Okinawalılar Japonya'nın yaşam beklentisi sıralamasında 26. sırada yer almışlar (Newman, 2008: 96).

Kültürel küreselleşme, hem de bazı kültürel ve etnik çatışmalara da neden olabilir. Samuel Huntington'a göre, prenslikler, ulus devletler ve ideolojiler arasındaki çatışmalar öncelikle Batı medeniyeti ve Soğuk Savaş için geçerli olan çatışmalardı. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası politika Batı dünyasından uzaklaşıyor ve Batı ile Batı olmayan medeniyetler arasında küreselleşmenin de etkisiyle medeniyetlerin çatışmalarına yol açıyor. O, ayrıca, Batı çıkarlarını ve değerlerini yansıtan ve meşrulaştıran uluslararası kurumların güçlendirilmesi ve Batı kültürünün popülerleştirilmesi gerektiğini de savunuyor. Batı medeniyeti hem Batılı hem de modern olsa da, Batı dışı medeniyetler Batılı olmadan modernleşmeye çalışıyorlar ve bugüne kadar sadece Japonya bu yarışta tam olarak başarabilmiştir (Huntington, 1993: 48-49).

Bazı düşünürler ise küreselleşmenin kültürel kalkınmaya olumlu etkilerini tartışıyor ve bu düşünürlerden biri Jameson'dur. O, "Kapitalizmin Kültürel Mantığı" eserinde postmoderniteyi sosyoekonomik açıdan nitelendiriyor ve herhangi bir sınıf çatışması olmayan ve modern gelişmelerle dolu endüstriyel olarak gelişmiş küresel toplumda yaşamayı öneriyor (Connor, 1999: 46-48).

Küreselleşmeye olumlu yaklaşanlara göre, küresel kültür, yükselen yaşam tarzlarını, artan tüketimi, birinci sınıf ürünleri ve küresel kimlikleri içerir. Küreselleşme, ekonomi, politika, toplum, kültür ve

günlük yaşam üzerinde çok büyük etkisi olan yeni teknolojilerin geliştirilmesini içerir. İşçilik sürecindeki yeni teknolojiler canlı emeğin yerini alır, daha fazla üretim yapar ve yeni iş gücü piyasasının yaratılmasını sağlar (Kellner, 2000: 5). Sadece XXI. yüzyılın yeni teknolojik gelişimi sosyal medya yöneticisi vd. yeni birçok iş yaratmıştır. Aynı zamanda, küreselleşme farklı toplumlarda olumlu sonuçlar doğurabilir. Örneğin, bazı kültürel gelenekler sağlığa zarar verebilirken, küresel değerler yerli halkı kendi geleneklerinden bile koruyabilir (Niezen, 2004: 67-68).

Küreselleşmenin olumlu sonuçları kültürel çeşitlilik olarak adlandırılabilir ve etkileri şöyle belirtilebilir (Effect of Globalization on Cultural Diversity, 12.03.2019):

- Kùltürlerin karıştırılması çoğulculuğa neden olabilir
- Kùltür birçok yerden diğere yere yayılabilir ve koşullara bağılı olarak çeşitli etkiler yapabilir.
- Yeni fikirlerin, evrensel norm ve ilkelerin yayılması yerel deneyimleri ve gelenekleri olumlu yönde etkileyebilir.
- Çeşitlilik uluslararası olarak değer kazanmakta ve küreselleşmenin bir sonucu olan uluslararası örgütler aracılığıyla gelişmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE KÜLTÜR

2.1. REALİZM VE NEOREALİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI

Realizm genellikle Türk literatüründe “Gerçekçilik” olarak bilinmektedir. Gerçekçilik, felsefede, kalıcı veya genel bir anlamı bulunmayan ortak bir Avrupa felsefesidir. Skolastik anlamda gerçekçilik, gerçekliği ortak fikirlere bağlar. Uluslararası ilişkilerde realizm tam farklı alanlarda uygulanmaktadır. Stratejik araştırmalardaki kültürel dönüşüm, gerçekçi yaklaşımların uluslararası gerçekliği toplumsal olarak inşa ettiğini savunuyor (Dyson, 2016: 127). Realizm, Thucydides`den Machiavelli`ye ve Hobbes`a, Carr`dan Morgenthau`ya kadar uzanan çizgisi ile uluslararası ilişkiler disiplininin en temel paradigmalarından biri olarak kabul edilmektedir. Uluslararası ilişkilerde realizm güç demek olup, teorinin 6 temel ilkesi şunlardır:

1. Uluslararası ilişkilerin temel aktörleri egemen, ulus devletlerdir.
2. Devletin temel amacı kendi güvenliğini sağlamak olup politika eylemleri evrensel moral değerlere göre değerlendirilemez.
3. Siyasi gerçekçiliğin hareket noktası güç çerçevesinde tanımlanan ulusal çıkar kavramıdır.
4. Devletin kendi amaçlarına ulaşması için en gerekli araç güçtür. Uluslararası ilişkiler güç perspektifinden tanımlanmalıdır.
5. Uluslararası siyaset devletlerin çıkarlarının çatıştığı bir alandır.
6. Uluslararası ilişkilerin doğasını değiştirmek imkansızdır ve temel karakteri anarşik olmasındadır (Aydın, 2004: 46).

Realizmin yetersiz tarafları olarak onun uluslararası ilişkileri sadece devletler arasındaki ilişkiler olarak kabul etmesi, bu ilişkilerin temelinde sadece güç kazanmak uğruna savaşların durması, devletlerin bir birinden

sadece ölçütlerine göre farklandığını iddia etmesi, kültür, manevi değerler ve medeniyet gibi faktörleri dikkate almamasıdır.

Realist felsefede, kültür kavramı önem taşımamakta veya bağımsız bir karaktere sahip olmamaktadır. Bu bağlamda kültür, temel olarak insanın doğası ve davranışları ile ilişkili şekilde ele alınmaktadır (Daszkiewicz, 2015: 394). Realizm teorisine göre insan doğası gereği kötümser ve sadece kendilerini düşünen bencil varlıklardır.

Fakat kültürcüler, askeri ve güç politikalarını maddi faktörlerden ziyade fikirlerin yönlendirdiğini iddia ederek, belirli eylemler ve politikaların bir ulusal güvenlik kültürünü temsil eden fikirlerden oluştuğunu belirtirler. Fischer'in belirttiği gibi: Kurumlar politik eylemin nedeni değildir; aksine, oyuncuların davranışlarını şekillendiren söylemsel uygulamalarıdır” (European Social Policy Association Research Network, 2005:128).

Neo-realizm veya neo-gerçekçilik Anglo-Amerikan felsefesinde, ana fikirleri 20. yüzyılın başında ABD ve İngiltere'den bir grup filozof tarafından ortaya atılan bir paradigmadır. Neo-Gerçekçiliğin temel özelliği, John Locke'un epistemolojik dualizminin ve bazı realizm biçimlerinin reddedilmesi olmuştur. Neo-gerçekçilik, nesnelerin bağımsız varlığını ve biliş sürecinde birebir özne açıklıklarını kabul etmektedir. Neo-gerçekçiliğin ana temsilcileri George Moore, Bertrand Russell, Samuel Alexander, A.N. Whitehead, R.B. Perry, W.P. Montague ve Percy Nunn'dır. Yeni bir felsefi eğilim olarak Neo-gerçekçilik, Neo-Hegelciliğin mutlak idealizmine ve Amerikan pragmatizminin idealist ampirizmine bir tepki olarak ortaya çıkmıştı (Kalaycı, 2018: 134).

Bu dönemin özellikleri olarak hem Batı bloğunun hem de Doğu bloğunun sarsıntılar geçirmekte olduğu, ittifaklar dahilinde gerginliğin

arttığı gösterilebilir. Bu sırada ekonomik sorunlar öne çıkmış, uluslararası alanda ekonomik ve siyasi sorunlar içiçe girmiştir. Böyle bir ortamda realizm sert şekilde eleştirilmeye başlamıştır. Fakat Waltz, realizmi inkar etmeyerek, onun zengin düşünce geleneğinden zarif bir teori kurmaya çalışmıştır (Kolasi, 2013: 158). Klasik realistlerden farklı olarak Neo-realistler devletin temel hedefinin güç sahibi olmak değil, güvenliklerinin sağlanmasıdır. Bu amaçla sadece askeri güç değil hem de diğer alanlarda gücün artırılması gerektiği vurgulanmaktadır. (Baylis, 2008: 70-76).

Neorealistler güç kaynakları olarak askeri gücün yanısıra ekonomik güç, coğrafi-demografik güç ve özellikle kültürel-bilimsel güçten bahsetmektedirler. Kültürel güç dedikte demokrasi kültürü, bilimsel araştırmalara ayrılan kaynaklar, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, dilinin ve müziğinin yaygınlığı vd. unsurlar kastedilmektedir (Güneş, 2012: 82).

Kültüre olan bu ilginin sonucu olarak, uluslararası edebiyat bazı kültürel kavramların yayılmasına tanık olmuştur. Günümüzde stratejik bir kültüre, örgütsel kültüre, küresel veya dünya kültürüne ve askeri-politik kültüre referansların yanı sıra diğer isimleri taşıyan bir takım ilgili kavramlar görmek sıklıkla mümkündür. Bununla birlikte, uluslararası ilişkileri inceleyen bilim insanlarının, siyaset bilimi alanındaki en saygın geleneği, devlet davranışlarını olası bir kaynak olarak siyasal kültürle övünen kültürel konsepte neredeyse hiç dikkat etmemesi şaşırtıcıdır. Bu ihmal haksızdır. Siyasi kültür, diğer kültürel değişkenler gibi, bilmeceleri de neorealizm gibi önde gelen kültüresiz teoriler açısından açıklama sözü verir. Ancak, bu muhtemelen kullanılan alternatif kültürel kavramlardan daha geniş bir vaka yelpazesi için geçerlidir (Kalaycı, 2018: 134).

2.2. LIBERALİZM VE NEOLİBERALİZMDE KÜLTÜR

YAKLAŞIMI

Savaş, çatışma, barış ve benzeri olaylar uluslararası ilişkiler kuramlarını besleyen en önemli olgular olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda liberalizm felsefesi temel olarak barış olgusu üzerine odaklanmaktadır. Liberal düşüncenin modern gelişim noktası olarak 17. yüzyıl, İngiliz iç savaşı sonrası dönem kabul edilmektedir. Liberal düşünce babası olarak John Locke kabul edilmektedir. Locke'un yanısıra Jeremy Bentham, Immanuel Kant, Adam Smith, Richard Cobden gibi düşünürler de liberal felsefeyi zenginleştirmişler (Yanık, 2015: 36).

Liberalizm hem burjuvazinin sınıfsal olarak konumunu meşrulaştıran, hem ödül-ceza sistemini ekonomi politiğinin temel mantığı olarak sunan kapitalist bir yaşam tarzı, geçim biçimi, hem de özgürlüğü insanlığın öncelikli ve temel meselesi olarak gören siyaset felsefesi olarak değerlendirilebilir. Ekonomi politik ve etik politik hassasiyetlerin kesiştiği bir çerçevede liberalizm, kesintisiz sermaye birikimi sürecini tehdit etmeyecek düzeyde kalmak koşulu ile, siyasi iktidara sınırlı bir erişim hakkı sunar ve ekonomik artı değerın sınırlı paylaşımı gibi fikirleri temsil eder. Her ne kadar siyasi liberalizm ekonomik liberalizmin doğrudan bir sonucu olarak görülme de liberal düzenin demokratikleşmesi veya liberal ideolojinin günümüz siyasal olgunluğunu kazanması işçi sınıfının önemli çabası ve katkısıyla olmuştur. Bununla birlikte liberal ideolojinin kor değerlerinin burjuva düşüncesinin içerisinde süzülerek geldiği söylenebilir (Öztürk, 2010: 302-303).

Özellikle 20. yüzyılın ortalarında sosyalist partilerin yükselişine tepki olarak Neoliberalizm, geliştirilmeye başlamıştır. Bu bağlamda Neoliberalizm, toplumu bireyin sınırsız şekilde zenginleşmesinin yıkıcı etkilerinden korumak amacıyla 19. yüzyılın ortalarından itibaren

kapitalizme karşı geliştirilmeye başlayan bütün ideolojileri, kolektif yapıları, sermaye karlılığının önünde engel olan herşeyi yıkmayı ve serbest piyasa mekanizmasını temel konuma getirmeyi amaçlamaktadır. Başka ifadeyle Neoliberalizm`in temel amacı devletin sınırlarını geriye itmektir (Abacı, 2012: 30-32).

Neoliberalizm, insanlığın refahını yükseltmenin en iyi usulünün girişimci özgürlüğü maksimize etmek olduğunu ileri süren ekonomi politik pratiklerin teorisi olarak nitelendirilebilir. Girişimci özgürlük ise, bireysel özgürlüğü, mülkiyet haklarını, serbest piyasa ve ticareti temel olarak kurumsal bir çerçevenin oluşturulmasını öneriyor. Devletin görevi ise bu çerçeveyi korumak ve özgürlüğü sınırlandırmamaktır. Neoliberalizmin temel uygulamaları 1970`lerden itibaren özellikle İngiltere ve Amerika`da Thatcher/Reagan dönemlerinde gerçekliğe dönüşmeye başlamıştır (Harvey, 2012: 68).

Liberalizm ve neoliberalizmin kültür yaklaşımı ilgi çekmektedir. Liberalizmde kültür kavramı temel olarak insan hakları ve özgürlükleri içerisinde değerlendirilebilir. Liberal bir toplumun temel sorunlarından biri kültür hakkının korunmasının sağlanmasıdır. Özellikle ilgili kültür liberal olmayan bir ortamda yaşamını sürdürmeye mecbursa kültürün korunması liberal olmayan yöntemlerin kullanılması zorunluluğu doğurabilir. Örneğin, herhangi bir bölgede yaşayan kültürel azınlık oluşturan gruba kendi kültürel özelliklerini korumak için belirli haklar vermek, bu gruba ait olmayan bireylerin o bölgede yaşama haklarını veya orda konut edinme isteğini sınırlandırarak liberal ekonomi değerleri ile ters düşebilir. Liberal devlet içerisinde azınlık gruplarının kültürel hakları konusu Kymlicka (1989) tarafından geniş şekilde araştırılmıştır (Margalit ve Halbertal, 1994: 492).

Neoliberalizm`de kültür kavramı ise daha çok güç kavramı

içerisinde ele alınmaktadır. Genel olarak güç, bir aktörün diğer bir aktörün davranışlarını etkileyebilme kapasitesi olarak nitelendirilmekte ve iki kategoride değerlendirilmektedir: sert güç (hard power) ve yumuşak güç (soft power). (Özen, 2004: 64-65).

Neoliberalist Nye ve Keohane, “Güç ve Karşılıklı Bağımlılık” isimi çalışma yaparak dünyada karmaşık bir karşılıklı bağımlılık olduğu ve bu durumun askeri gücü daha az önemli hale getirdiği fikrini ileri sürmüşler. Bu bağlamda Neoliberallerin neorealistlerin bazı varsayımlarını olduğu gibi kabul ettikleri söylenebilir. Bununla birlikte Neoliberaller Neorealistler tarafından eleştirilere maruz kalmışlar. Örneğin, Neorealizmin kurucu babası olarak bilinen Waltz, Neoliberallerin sert bir şekilde vurgu yaptığı karşılıklı bağımlılığın sadece bir “mit” olduğunu ve gerçekte belirtildiği kadar yoğun olmadığını iddia etmiştir (Yanık, 2015: 43-44).

2.3. MARKSİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI

Marksist kültür kavramı, tarihin materyalist bir bakış açısına dayanan Karl Marx ve Friedrich Engels'in oluşturduğu kültürel bir kavramdır. Bu kavram, kültürü, maddi malların üretim süreçleriyle ve aynı zamanda toplumsal ilerlemenin ana kaynakları olan insan emeği ile birlikte ele almaktadır. Ayrıca, Karl Marx'ın konseptinde G. Hegel teorisini geliştirdiği gerçeğine dikkat edilmelidir. Bu, Marksist kültür kavramını klasik felsefenin gelişimi olarak kabul etmemizi sağlar (Schwartz, 2000:106).

Antik dönemde kültür kavramının, özellikle onu insanla ilgili olarak Cicero'ya uyguladıktan sonra oldukça yaygın olduğu unutulmamalıdır. Yukarıda belirtilen andan itibaren kültür, ideal insan ve vatandaşın eğitimi ve yetiştirilmesi olarak anlaşılmaya başlandı. Bu kavram, bir yandan belirli egzersizleri kullanarak manevi ve fiziksel yeteneklerin

oluşumu ya da sonucunu, diğer yandan da sağduyu, zevk ve eleştirel yargı alanında aydınlanmanın sonucu olan belirli bir kişilik özelliğinin oluşması ya da sonucu anlamına gelir.

Özünde, kültürlü bir kişi ahlaki, dini, yasal ve diğer normlara uyarak gönüllü olarak kendini sınırlayabilir. Daha sonra kültür kavramı sadece bireyi değil bir bütün olarak toplumu da kucaklamaya başladı. Yıllar geçtikçe, bu terim daha fazla kullanılmış ve 17. yüzyılın sonunda toplu kullanıma girmiş ve yeni bir bağımsız anlam kazanmıştır. Alman avukat ve tarih yazarı Samuel von Pufendorf, bu terimi eserlerinde çok fazla bir süreç değil, sosyal olarak önemli bir bireyin faaliyetlerinin pek çok sonucu bağlamında aktif olarak kullanmaya başladı. Ek olarak, bir bilim adamının kültürel bir kişiyi ya da başka bir deyişle toplumda eğitim almış, eğitimsiz bir “doğal” kişiyle tezat oluşturduğu belirtilmelidir (Seliger,1979:183).

Pufendorf'un çalışmaları, aydınlanma döneminin başlangıcında toplumun ve insanın yaşam koşullarının değiştiği, insan emeği faaliyetinin değerini yeniden düşünme sürecini başlatan kültür kavramının anlaşılmasına ivme kazandırdı. İnsanın rolü, endüstriyel ve bilimsel alanın evrim sürecinde belirleyici oldu ve şimdi insan yaşamı ve toplumun bağımsız bir alanı olarak kabul edilen kültür kavramının yeniden değerlendirilmesinde temel oldu. Ayrıca, tam olarak bu kavramı kullanan bir kişinin eğitimi, yetiştirilmesini ve aydınlanmasını karakterize etme eğilimi vardı. Marksist kültürel çalışmalar gibi bir terimin, modern bilim açısından ele alınması gerektiği unutulmamalıdır. Marksizm ideologları kendilerini kültürel çalışmalar açısından göremedikleri için kültürel meseleleri, insan varlığının temel faktörlerinden türetilen ikincil sorunlara bağladı. Bununla birlikte, yazılarında, kültür alanındaki çeşitli olay ve süreçler, görünümünün nedenleri ve koşulları ile evrimin yolunu içeren kapsamlı

bir çalışma yaptılar. Yukarıdaki çalışmalar, ayrıca, kendine has özelliklere sahip ayrı bir kültür teorisinde sıralanmıştır.

Karl Marx kültürel gelişimi maddi üretime dayandırır ve kültürü manevi ve maddi yönleri ayırır. Filozof, kültürü, maddi veya parasal sermaye biçimlerinden ayrı, insani bir sosyal servet biçimi olarak yorumlar (Kozhan ve Vişnevski, 1972: 129). Başka bir deyişle, sermaye ve kültür çeşitli zenginlik biçimleridir. Ayrıca, Marx'ın zenginlik ve kültürün yalnızca emekle ve en önemlisi sosyal emekle yaratıldığı konumuna dikkat edilmelidir. Marksist kültür kavramının bir özelliği, kültür kavramını yorumlama açısından yeniliktir. Önceden, kültür, toplumun faaliyetlerinin meyvelerini yalnızca manevi alanda ifade ediyordu ve kültürün kendisi doğaya karşıydı. Marksizm açısından bakıldığında, sosyal faaliyet bir insanın ve toplumun doğa ile yakın ilişki içinde yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlar. Sonuç olarak, bir kimsenin maddi yaşamının evrimi, ekonomik bilgi alanında ilerleme, emek araçları, ruhsal dahil tüm yaşam alanlarının ve faaliyet alanlarının dönüşümünü belirler.

Kültür altında, insan yaşamının sadece manevi yönünün değil, aynı zamanda toplum içindeki faaliyetlerinin tümünün de anlaşıldığı sonucuna varılabilir. Aynı zamanda, bu kavram çerçevesinde kültürün yalnızca manevi ve maddi faydalar yaratma süreci olmadığı unutulmamalıdır. Her şeyden önce kültür, bir insanın kendisini yarattığı bir tür metamorfozdur; “Bir sosyal insanın tüm özelliklerinin yetiştirilmesi ve mümkün olan en zengin özelliklere ve bağlantılara ve dolayısıyla ihtiyaçlara sahip bir insan olarak üretilmesi, bir insanın toplumun mümkün olan en bütünsel ve evrensel ürünü olarak üretilmesidir” (Mezhuyev, 1977: 133). Kültür kavramının Marksizm açısından yorumlanması, birey ve doğa arasındaki emek değişimi

sürecinin bir sonucu olarak bir insanın ve yaşam koşullarının değişmesine dayanır, çünkü emek nesnelere geliştirilerek yeni bir maddi dünya yaratırken bir insan kendini yaratır. Başka bir deyişle, bir insan hem bir özne hem de sosyal ve emek aktivitesinin bir ürünüdür. Bu tez, kültürün tam olarak sosyal faaliyetlere ve emek faaliyetlerine dayandığı sonucuna varmaktadır. Marksist kültür kavramı, birbiriyle ilişkili olan maddi ve manevi kültür biçimlerinin varlığı hakkında bir açıklama içerir. Daha önceki teorilerde, kültür yalnızca manevi üretim yoluyla oluşturulurken, Marksist teori maddi formun baskın rolü ile her iki alanda da kültürün yaratıldığını iddia eder. Bu kültür kavramı, bireysel kültürlerin değerini anlamada tamamen doğru olmayan bir metodolojik yaklaşım kullanır. Bir bütün olarak Marksizmde insanlığın bütün tarihi, komünist bir topluma giden yol olarak sunulur. İçinde ideal kültür durumu, ideal toplumsal düzene karşılık gelmelidir. Ancak Marksist kültür kavramı, farklı kültürleri yalnızca geçici, mükemmellik aşaması olarak kabul eder ve çok anlamlı değildir. Bu nedenle, bu kültür kuramı çerçevesinde, kültürel-tarihi türlerin değerine olan ilgi ortadan kalkar. Ek olarak, Marksizmde kültür, üstyapıyı, yani üretim ilişkilerinin bütünlüğünün üzerinde olan orta öğretimi ifade eder. Yani, manevi üretim, maddi üretimin bir ürünü olarak görülür. Ancak bir bütün olarak böyle bir kültür anlayışı, toplumdaki rolü ve yeri, konuya özel bir sosyolojik yaklaşım olarak adlandırılabilir (Nelson ve Grossberg, 1988: 125).

2.4. KONSTRÜKTİVİZMDE KÜLTÜR YAKLAŞIMI

Konstruktivizm, XX yüzyılın 70'li yılların sonlarında, 80'li yılların başında, ortaya çıkan modern bilim felsefesinin akımlarından biridir. Bu anlam türk literatüründe genel olarak yapılandırıcılık olarak bilinmektedir. Felsefedeki yapılandırmacılık, herhangi bir bilişsel

etkinliğin bir inşaat olduğu, yani belirli bir yapının oluşturulması olan bir teoridir. Aynı zamanda “inşaat” teriminin dar ve geniş anlamı da göze çarpmaktadır. Dar anlamda bu, algı, geometri ve mantık kavramlarının oluşturulması ve sunulmasıdır. Geniş anlamda, terim dünya görüşü ve öz-bilinçliliğin özel yönlerini ifade eder. Yapılandırmacılığın destekçileri insanın yarattığından başka bir gerçekliğin olmadığına inanmaktadır (Aneek, 2010: 49). Ancak radikal yapılandırmacılar genel olarak bu konudaki tüm gerçeklik ve yargılamaların antropojenik, antropomorfik ve aksiyolojik olduğunu iddia eder. Yani, tüm nesnel ve insan gerçekliğinden bağımsız hiçbir eşit yoktur. Yapılandırmacılara göre, insanla diğer canlılar arasındaki temel fark, bunun tefekkür edici olmaması ve sadece aktif veya aktif olmayan, yapıcı, yaratıcı ve sürekli “kendini yaratan” bir varlık olmasıdır. Yapılandırıcılar, saf gerçekçiliğe, her türlü bilginin ve onun herhangi bir türünün bilgisinin öznenin nesne ile etkileşimindeki yansımaların sonuçları olarak yorumlanmasına karşı çıkarlar (Lebedev, 2004: 320). Doğal olarak, bir kişi her zaman bir türün varlığına ve kendi varlığına faydalı olabilecek ürünler yaratmaya çalışır, ancak prensipte bu mümkün değildir, çünkü yaratıcılığın temel mekanizması doğal olarak daha önce kazanılmış olan deneyim ile sınırlı olmasına rağmen, tesadüf, kaza gibi önemli bir unsurda doğaldır.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde konstruktivizm 1980’li yılların sonlarında, temel olarak “üçüncü tartışma” zamanı ortaya çıkmıştır. Birinci tartışma realist ve idealistler arasında, ikinci tartışma gelenekselciler ve davranışsalcılar arasında gerçekleşmiş, üçüncü tartışma ise paradigmalara tartışma olup, konstruktivizmin bir kuram değil, yaklaşım tarzı olması yönündeki iddiaları güçlendirmiştir. Konstruktivistler, uluslararası ilişkilerin realistlerin iddia ettiği gibi sadece maddecilik ölçüsüne veya liberallerin iddia ettiği gibi sadece

kurumsal ölçüte indirgenemeyeceğini savunmakta, devletlerarası ilişkileri sabit ulusal çıkarlardan ziyade kimliklerin şekillendirdiği eylemler olarak anlaşılması gerektiğine vurgu yapmışlar. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde kurallar, normlar, söylemler ve kimliklerin uluslararası ilişkilerde önem kazanması ile birlikte konstruktivizm de bir ivme kazanmıştır. Konstruktivistlere göre devletler kendi güvenlikleri, istikrarı, tanınma, ekonomik gelişme gibi hedeflerinden oluşan kimliğe sahipler. Fakat bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceği onların sosyal kimliğine bağlıdır. Bu kimliklerine göre devletler anarşinin hüküm sürdüğü uluslararası sistem içerisinde kendi ulusal çıkarlarını inşa ederler. Konstruktivizm uluslararası sistemin maddi kapasite kadar hem de sosyal ilişkilerden oluştuğu fikrine vurgu yapar. Örneğin para sadece değiş tokuş aracı olmakta, ona anlam kazandıran ise insanların ortak kabulü ile oluşan ekonomik sistem olmaktadır. Konstruktivistler temel dikkatini uluslararası toplumun fundamental seviyesi olan uluslararası hukuk, diplomasi ve egemenlik üzerine toplarlar. Bununla yanısıra rejimler de önem taşımaktadır. Şöyle ki, rejimler de belirli normlar oluşturmaktalar. Bu normlar yaşadığımız sosyal dünyayı oluşturuyor (Griffits vd., 2008: 51-52).

Konstruktivizm insanların toplumu, toplumun da insanları “yaptığı” düşüncesine sahiptir. Bu iki unsuru birbirine bağlayan ise kurallardır. Bu kurallar insanların neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğini söyleyen genel ifadelerdir. Dolayısıyla sosyal yapının işleyişi açısından kurallar önem taşımaktadır. Kurumlar ise, katılımcılarının çıkarlarını yansıtan sosyal düzenlemeler olarak ele alınmaktadır. Sosyal yaşamın aktif katılımcıları, toplum içerisinde insanların ihtiyaç ve isteklerini yansıtan çeşitli amaçlara ulaşmak için faaliyette bulunurlar (Kaya, 2008: 95-96).

Özellikle Alexander Wendt'in 1992'de kaleme aldığı Anarşi Devletin Yapısıdır: Güç Politikasının Sosyal Yapısı eserinde ve 1999'da bu eser esasında yazılığı Uluslararası İlişkilerin Sosyal Teorisi kitabında konstruktivizm ve kültürel diplomasi ilişkisini ele almıştır.

Konstruktivizmin sosyal yorumunun hegemonya çıkarlarına hizmet ettiği söylenebilir. Hegemonyanın maddi değerlerin yanısıra inanç, rıza ve kültür gibi manevi değerleri de içerdiği bilinmektedir. Maddi yaklaşımlarda maddi gücün dağılımı temel olsa da, konstruktivizm bilginin, düşüncenin dağılımını temel almaktadır. Diğer yandan bu yaklaşımda aktörlerin kimlikleri doğa tarafından verilmiş olmayıp, ortak düşünce sürecinde inşa edildiği iddia edilmektedir. Konstruktivizm temellerine dayanarak günümüz tek kutuplu dünyasında ABD hegemonyasının sürdürülmesi amacı, diğer güç kategorilerinde yer alan devletlerin de hegemon güce dönüşmek için bu düşüncelere dayanarak belli bir zihniyet inşa etmesi amacı arasında bir uyumun var olduğu söylenebilir (Keykavosiiranagh, 2015: 30). Bu bağlamda konstruktivizm kamu diplomasisi ve yumuşak güç ile ilişkilendirilmektedir.

2.5. JEOKÜLTÜR KURAMI

Jeokültür, jeopolitiğe analogi olarak kurularak icat edilmiş bir terim olarak bilinmekte ve dünya-sistem içerisinde geniş ölçüde meşru oldukları kabul edilmiş söylem ve normlara gönderme yapmaktadır. Jeokültür, dünya-sistemin doğmasıyla birlikte ortaya çıkmaz, daha ziyade yaratılması gerekir, dünya-sistemin ekonomik biçimine uygun olarak icat edilir ve sisteme duyulan inanç ile bu inancın gerektirdiği şekilde davranışların kalıbını oluşturur. Jeokültür, siyasal ve kurumsal bir harita olmanın yanısıra hem de yapısal bir kısıt da oluşturur. Çağımızın jeokültürünün oluşumundaki temel etken olarak Fransız İhtilali kabul edilebilir. Şöyle ki, Fransız İhtilali, modern dünya-sistemin

jeokültürüne dönüşecek şeye temel oluşturan esaslı bir değişim meydana getirmiştir (Ulutaş, 2013: 12).

Sovyetler Birliği'nin sosyalizmin tüm dünyaya yayılması amacıyla giriştiği kamu diplomasisi faaliyetleri, ABD'nin demokrasinin tüm dünyaya yayılması amacıyla uyguladığı politikalar, jeokültürel faaliyetler olarak algılanabilmektedir. Ayrıca İran'ın İslam Ordusu kurma önerisi kendiliğinde bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak ele alınabilir. Bu bağlamda jeokültür ve kamu diplomasisi arasında ilişki söz konusudur (Ulutaş, 2013: 31).

Jeokültür kavramı Wallerstein tarafından geliştirilen dünya sistemi kuramı içerisinde incelenebilir. Bu kuram bağımlılık, çevre-merkez ilişkilerini barındırmakta ve ilişkilerin temelinde jeopolitik ve jeokültür kavramları durmaktadır. Bu kavramlar hem ABD'den kaynaklanan ekonomik, siyasi hegemonyayı hem de geri kalmış ülkelerin bu hegemonyaya karşı direncini ifade etmek için kullanılan ikili anlama sahiptir. Bunlar aslında küreselleşme anlayışını ortaya koymaktadır. Bu açıdan küresel ilişkiler dünya sisteminden, yani ABD hegemonyasından başka birşey değildir. Bu hegemonyanın temel ideolojisi ise liberalizmdir (Avcıoğlu, 2014: 98-99). Wallerstein'e göre, dünya sistemleri analiz edildiğinde çağımızın jeokültürünün "liberalizm" olduğu sonucuna varabiliriz: "1848 yılından itibaren liberalizmin ideolojik bir kurgu olarak rakip ideolojiler üzerinde nasıl ve neden üstünlük kurabildiği, kendi etrafında modern dünya sisteminin jeokültürü olarak belirtilen mutabakat yarattığı ve bu süreçte hem muhafazakarlığı hem de sosyalizmi kendi tezahürlerine dönüştürdüğü akılda tutulmalıdır" (Ulutaş, 2013: 10).

Jeokültür terimi ilkin anlamda "kültürel emperyalizm", yani ekonomik açıdan geri kalmış Güney üzerinde kültürel açıdan gelişmiş Kuzeyin

hükümranlığını belirten anlayışın eşanlamıdır. Bu öğreti 1991 yılında Amerikan düşünürü Wallerstein'in "Jeopolitika ve Jeokültür" isimli kitabında ortaya atılmıştır. Wallerstein'a göre "jeokültür" 16. yüzyılın başlarında oluşmuş ve tarihte sosyal deneyimlerin başarısızlığında sonra en büyük kriz geçiren kapitalist dünya düzeni sisteminin kültürel temelini oluşturmaktadır. Onun düşüncesine göre jeokültür öğretisi 3 konsept üzerine kurulur:

- Birleşmiş Milletler'in üyeleri olan ve gelecekler üyeliğe kabul edilecek devletler siyasi açıdan bağımsız ve ekonomik açıdan özerktirler,
- Bu devletlerin her biri pratik olarak üstün olan ve tarihsel olarak mevcut olan en az bir ulusal kültüre sahipler,
- Zaman geçtikçe bu devletlerin her biri bağımsız olarak gelişmek kapasitesine sahipler.

Belli olduğu gibi, 20. yüzyıl boyunca dünya düzeninin kuruluşunda zengin merkez ve fakir çevre arasında eşitsizlik doğuran, düşünce açısından esaslandırılan liberalizm olmuştur. Her kes siyasi açıdan özgür olan milletlerin düzgün (kapitalist veya sosyalist) ekonomik gelişim yolu seçerek mutlak başarı elde edeceğine ve kuvvetli bir devlete dönüşebileceğine umut ediyordu. Fakat günümüzde bu çerçevede liberal umutlar boşa çıkmaktadır. Farklı düşünörlere göre, dünya sisteminin jeokültürü yakın zamanlarda büyük değişikliklerle yüzleşecektir (Aliyeva, 2014: 25).

Her ne kadar 1990'dan itibaren ABD tekkutuplu dünya sisteminin temel gücü olarak gündeme gelmişse de, 2025-2050 yılları arasındaki dönemde çok büyük ihtimlle barış, istikrar ve meşruiyet kıtlığı çekileceği beklenmektedir. Bunun nedeni olarak ABD'nin dünya sisteminin hegemon gücü olarak zayıflayacağıdır. Asıl neden ise modern dünya

sisteminin temeli olarak kabul edilen kapitalist sistemde yaşanan ekonomik kriz gösterilebilir (Avcıoğlu, 2014: 102).

Wallerstein, gelecekte “yaşanabilir” bir dünya kurabilmek için geçmişte kurulmuş olan “yaşanabilir” dünyaların öğrenilmesi gerekmekte olduğunu belirtmiştir (Wallerstein, 1993: 8).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI KÜLTÜREL DİPLOMASİ

3.1. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1.1. Kültürel Diplomasi Kavramı ve Tanımı

Kültürel diplomasi, bir tür kamu diplomasisidir ve ortak anlayışı güçlendirmek için devletler ile halklar arasında fikir alışverişi, bilgi, sanat eserleri ve kültürün diğer bileşenlerini içeren “yumuşak güç” politikasının ayrılmaz bir parçasıdır. Kültürel diplomasiğin görevi, ilişkileri güçlendirmek, sosyo-kültürel işbirliğini geliştirmek, ulusal çıkarları teşvik etmektir. Genellikle göz ardı edilmesine rağmen, kültürel diplomasi ulusal güvenlik hedeflerine ulaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kültür, hem “yüksek” (edebiyat, sanat, eğitim) hem de popüler kültürü içeren toplum için anlamsal bir içerik oluşturan bir değerler kümesidir. Devlet bu değerleri kültürel izleyici kitlesinde yabancı izleyicilere gösterme eğilimindedir. Kültürel diplomasi, kamu diplomasisinin ana bileşenidir; bu, uluslararası toplumu bilgilendirmek, eğitim ve kültür alanındaki diğer uluslarla temasları sürdürmek ve geliştirmek, yurtdışında ülkenin çekici bir imajını oluşturmak anlamına gelir. Kamu diplomasisi (sosyal bilimler) hem profesyonel diplomatlar hem de sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilir. Kitle iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasının farklı ülkelerden insanların iletişimini kolaylaştırdığı birbirine bağımlı bir dünyanın küreselleşmesi bağlamında, kültürel diplomasi barış ve istikrarın sağlanması için çok önemli bir unsurdur. Kültürel diplomasi, başarılı bir şekilde uygulanmasıyla, devletin dünya sahnesinde ulusal çıkarlarını savunmasını ve desteklemesini sağlayan sağlam bir temel oluşturarak, dünya kamuoyunu ve insanların, toplulukların, kültürlerin veya ulusların ideolojilerini etkileme konusunda eşsiz bir kabiliyete sahiptir. “Kültürel

diplomasi” terimi, 1930'larda ortaya çıkmış ve Amerikalı araştırmacı F. Barghorn tarafından bilimsel dolaşıma girmiştir (Ischreyt,1967:92). Tanıma göre, kültürel diplomasi - “kültürel materyallerin ve personelin propaganda amaçlı manipülasyonu” niteliği taşımaktadır. Böylece, terim başlangıçta zamanın konjonktürüyle haklı çıkmış bir ideolojik alt metne sahipti. “Kültürel politika” kavramının ilk tanımı 1967'de Monako'daki UNESCO yuvarlak masasında yapılmıştı. “Kültür Alanında Politika - Ön Düşünceler” raporunda, kültür alanındaki politika “devlet eylemlerine temel oluşturan bir dizi ilke, idari ve finansal faaliyet ve prosedür” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, kültürel politikaların uygulanması “toplumda belirli bir anda mevcut olan tüm fiziksel ve ruhsal kaynakların optimum kullanımı yoluyla, belirli kültürel hedeflere ulaşmaya yönelik tüm bilinçli ve kasıtlı eylemlerdir (Shimek, 1991: 40).

3.1.2. Kültürel Diplomasinin Unsurları

Modern uluslararası toplumun gelişimindeki ana eğilimlerden biri, simbiyotik yapıya sahip fenomenler ve bu fenomenlerle dolu gerçekliği tanımlayan yeni kavram ve belirleyicilerin değişimi ve gelişimidir. Kültürel diplomasi böyle bir “neoplazm” haline geldi. Bu konuya ilişkin raporları ve makaleleri inceleyerek aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir: Kültürel diplomasi “yumuşak güç” ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır; devletlerden uluslararası faaliyetlerde bulunan bireysel aile şirketlerine kadar her türlü dış politika aktörünü bir araya getirir (bir fenomen terminolojinin bulanıklığını açıkça göstermektedir); ve son olarak, bu, geleneksel diplomasinin yerini alabilecek (olasılıkları gereği) ve devletlerin barış içinde bir arada bulunmasına yol açacak olan gelecek vaat eden uluslararası politikanın gelişme vektörüdür (Pamment, 2016:177). Uzmanlara göre uluslararası ilişkileri birleştiren böylesi bir faktör kültürdür. Bu noktadan itibaren “kültür” kavramı ortaya çıktığında

tartışmalar ve anlaşmazlıklar ortaya çıkar. “Kültür” kavramı çok geniş bir şekilde yorumlanıyor ve İtalyan kültürbilimcilerine göre, “kültürel diplomasi” 2 tür unsurla belirlenmiştir.

- 1) Fenomen'in “Yaşı”. Bu konuda araştırmacılar aynı fikirde değil. Bir takım bilim adamları kültürel diplomasinin yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan nispeten genç bir fenomen olduğuna inanmaktadır. Başka bir bakış açısına göre, kültürel diplomasi ilk gününden beri, Rönesans'tan veya doğrudan büyük medeniyetlerin doğuşundan itibaren var olmuştur.
- 2) Kültürel miras eserlerinin korunması için özel bir uluslararası birime duyulan ihtiyaç sorusu gittikçe daha yaygın hale geliyorsa, kültürel diplomasinin uluslararası ilişkileri düzenlemek için nasıl “barışçıl” bir araç olabileceği sorusudur (Tabarintseva-Romanova, 2014:66).

Kültürel diplomasi genel olarak bir hükümetin diplomatik uygulamasıdır. Fakat birkaç hükümet grubu, örneğin ABD veya Kanada`da Quebec ayaleti uygulamaları örnekleri de bulunmaktadır.

Genel olarak, kültürel diplomasi insanları bir araya getirmek için bir araçtır ve kültür belirleyici gelişme vektörü haline gelmektedir. Kültür burda karşılıklı fikir alışverişi, bilgi, değer, gelenek alışverişini hedeflemektedir.

3.1.3. Kültürel Diplomasinin Araçları

Kültürün ve medyanın küreselleşmesi ulusal hükümetleri dış ilişkilerde kültürel araçları kullanmaya teşvik eder. Kültürel diplomasi, eğer doğru bir şekilde geliştirilir ve uygulanırsa, imajı, her şeyden önce, manevi etkisi, askeri veya ekonomik kaynaklarından belirgin şekilde daha düşük olan ülkeler için geçerli olan hükümetin genel uluslararası stratejisini etkili bir şekilde tamamlayabilir. Askeri veya ekonomik güce sahip

olmak, otomatik olarak kültürel etkiye yol açmaz. Bu alandaki liderlik pozisyonları ek onay gerektirmektedir. Dış politikanın kültürel araçları “sert güç” ile karşılaştırıldığında iki belirgin avantaja sahiptir. Birincisi, davranışları için temel olarak daha düşük maliyetler gerektirir; örneğin, ABD’nin kültürel diplomasi harcamaları Rusya’daki bir askeri uçağın maliyeti değerine eşittir. İkincisi, kültürel diplomasi, tarihi revanşizmin ortaya çıkmasına engel olarak yabancı ülkeler üzerindeki etki oluşturma açısından askeri veya ekonomik baskıdan çok daha fazla katkıda bulunur, örneğin, bu kapsamda modern Amerikan-Fransız veya Rus-Ukrayna ilişkilerine bakılabilir (Kozlov, 2012: 8). Askeri güç kullanımı veya uluslararası ilişkilerde güç tehdidi, kelimenin tam anlamıyla ve mecazi olarak çok pahalı hale gelmiştir. Bugünkü haliyle kültürel diplomasi 20. yüzyılda doğmuş ve tam teşekküllü bir dış politika yöntemi haline gelmiştir. Dış politika uygulamalarında kültürel araçların kullanımı, kültürel diplomasi için teorik temelden çok daha erken başlamıştır. 20. yüzyıl boyunca, ne uzmanlık literatüründe ne de davranış yönteminde tarif edilmediğinden, basit bir şekilde kültürel diplomasi uygulanmaktaydı. Sadece 20. yüzyılın sonu – 21. yüzyılın başındayken kültürel diplomasinin teorik olarak “yumuşak güç” kavramı ile kanıtlanması gerekiyordu. Harvard Üniversitesi profesörü Joseph Nye bunu şöyle tanımlamıştır: "Yumuşak güç, müttefiklerin gönüllü katılımına dayanarak, zorlama veya bildiriler yoluyla arzulanan bir başarı elde etme yeteneğidir. Dış politikanın ihtiyaçları için kültürü ileri çekme ihtiyacı, 20. yüzyılın ikinci yarısında kurulan kamu diplomasisi kavramından kaynaklanmaktadır. Bunun anlamı, diplomatların, o ülkenin hükümetini atlayarak dış politika açıklamaları ile başka bir ülkenin sakinleriyle iletişim kurabilmeleridir (D'Hooghe, 2004: 23).

Kültürel diplomasi sadece kültürel katılımcıların, örneğin şarkıcı veya sanatçıların faaliyetlerini kapsamamakta, aynı zamanda bu insanların sanatsal göstergeleri, ülkenin kültür yönlerinin teşviki, insan değişimi programlarını, vd. de kapsamaktadır. Örnek olarak eğitim bursları, yurtdışında veya yurtiçinde düzenlenen festivaller, konferanslar, misafir öğretim üyelerinin ağırlanması, yurtdışında tanıtım faaliyetleri ve çeşitli etniklikler, spor vd. faaliyetler gösterilebilir (Waluyo, 2015: 19-20).

Kültürel diplomasi araçları olarak sanat, sergiler, eğitim programları, edebiyat, uluslararası yayıncılık, hediyeler, din/inanç diplomasisi ve ulus markalama faaliyetleri gösterilebilir. Örneğin, 1960-70'li yıllarda ABD Soğuk Savaş içerisinde karşı kutupta yer alan rejimleri etkilemek amacıyla Rock'n Roll ve Jazz müziğini kullanmış, bu müzik aracılığıyla komünist rejimlere demokrasi ve özgürlük mesajı iletmiştir. Bunun yanısıra ülke mutfağı da diğer ülkelerin sempatisini kazanma yeteneğine sahiptir. Örneğin İtalyan pizzası, ABD McDonald'ı, Türkiye kebab/döneri dünyaca yaygınlaşmış mutfak ürünleridir. Bu ülkelere gelen yabancı turistler ilk olarak o ülkeyle özdeşleştirilen yemeklerden tatmak istemekteler. Bunların yanısıra uluslararası yayıncılık ve haberler de diğer ülkelerde imaj yaratma kapasitesi açısından önemli kamu diplomasisi aracı olarak algılanmaktalar. Örneğin, Soğuk Savaş yıllarında ABD Sovyet tehdidine karşı Radyo Liberty ve Radyo Free Europe gibi Doğu Bloğu'na yayın yapan kanalları kullanmıştır (Lenczowski, 2008: 82-84).

3.1.4. Kültürel Diplomasi Enstitüleri

Farklı devletlerin kültürel kurumlarla farklı işbirliği biçimleri vardır, bu modellerin avantajları ve dezavantajlarını analiz etmek ve en uygun olanı seçmek önemlidir. Amerikalı siyaset bilimci Milton Cummings, kültürel anlayışı “karşılıklı anlayışı güçlendirmek için fikir alışverişi, bilgi, değer,

inanç ve kültürün diğer yönlerini” olarak adlandırıyor (Lenczowski, 2011: 159). Polonya Enstitüsü eski direktörü olan Jerzy Onuh, “kültürel diplomasinin bir ülkenin imajının kültür yoluyla satılması” olduğuna inanıyordu. Kültürel diplomasinin küresel politik ilişkilerde artan rolü nedeniyle, 1999'da Almanya ve Birleşik Devletler'deki genel merkezleriyle kar amacı gütmeyen uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Kültürel Diplomasi Enstitüsü kuruldu. Daha sonra, Enstitü Berlin'de Kültür Diplomasi Akademisi'ni düzenledi. 2009 yılında Kültür Diplomasisi alanında en büyük uluslararası dernek ve önde gelen kurumlar ağı olan Kültürel Diplomasi Araştırma Konseyi kuruldu. Dernek kültürel diplomasiyi, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, uluslararası ekonomi, diplomasi, dini çalışmalar, felsefe, görsel sanatlar, tarih ve dilbilim gibi geleneksel disiplinlerin yönlerini içeren mekanizma olarak görür. Bu nedenle, tarihsel olarak, faaliyetleri dışarıya yönlendirilen kültürel kurumların yaratılmasının diplomatlarla ilgisi var. 1883'te, Tunus, İspanya ve Birleşik Krallık büyükelçisi Paul Cambon'un girişimi ile “Alliance Française” kamu kuruluşu kuruldu. Britanya kültürel enstitüsü olan British Council İngiltere Dışişleri Bakanlığı çalışanı Sir Reginald Leeper tarafından yönetiliyordu (Wills, 2014:115). “British Council”, “Alliance Française”, “Goethe-Institut” büyük bütçeli, finansal kaynakların çeşitlendirilmesinde ve küresel kültürel projelerin deneyiminde lider ve kültürel diplomasinin öncüleri ve liderleridir. Goethe-Institut, 1925 yılında Alman Akademisi olarak kurulan Münih merkezli bir kamu kuruluşudur. Mevcut haliyle, kuruluş 1951'den beri faaliyet göstermektedir. Goethe Enstitüsü, temel anlaşma temelinde Alman Dışişleri Bakanlığı ile işbirliği yapıyor, bugün ise Goethe Enstitüsü ağı 98 ülkede 159 şubeden oluşuyor. Goethe-Institut 12 bölge ofisine ayrılmıştır. 2011 yılında Fransız Enstitüsüne Fransız Kültür

Merkezi adı verildi. Dışışleri Bakanlığı'nın reformu sonucunda, elçilikler altındaki Kültürel İşbirliği Hizmeti, Fransız kültür merkezleriyle birleştirildi. Fransız Enstitüsü Dışışleri Bakanlığına bağlıdır, yurtdışındaki Fransız Enstitüsü elçiliğin kültürel bölümüdür. Enstitü müdürü büyükelçinin danışmanıdır. Tüm ülkelerdeki Fransız kurumları, Fransız dilini ve kültürünü de destekleyen ve dağıtan bir kamu kültür ve eğitim kuruluğu olan Alliance Française'e ağına bağlı durumdadır (Boyce, 2005: 202).

3.2. DÜNYADA KÜLTÜR PROPAGANDASI UYGULAMALARI

Kültürel propaganda, bu faaliyeti destekleyen ulusun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için tasarlanmış uzun vadeli bir süreçtir. ABD "kamu diplomasisi", İngiltere ve Fransa da buna "kültürel diplomasi" veya "kültürel bağlar" demeyi tercih ediyor. Bu tür etkinlikler arasında kültür ürünlerinin - filmlerin, dergilerin, radyo ve televizyon programları, sanat sergileri, mobil tiyatro grupları ve orkestraları yanı sıra, dil öğretiminin teşvik edilmesi ve öğrenci değişim programları gibi çok çeşitli "eğitim" etkinlikleri yer almaktadır. Belli bir süre için, bu olaylar iyi niyet oluşturmak ve kamuoyu baskısı yoluyla hükümetlerinin politikalarını etkilemek amacıyla diğer ülkelerin nüfusu arasında ulusun imajını geliştirmek için tasarlanmıştır. British Council, 1934 yılında İngiliz uzun vadeli kültürel ilişkilerini desteklemek için Dışışleri Bakanlığı'nın kontrolü altında kuruldu (Petricioli, 2008:311). British Council için yapılan model Fransa'nın başarılı Fransız İttifakıydı. British Council, çalışmalarının eğitimsel ve kültürel yönlerini vurgulamaktaydı. Bu anlamda British Council için daha az önemli olan siyasi hususlar olmuştur. Ancak zamanla British Council yurtdışındaki İngiliz çıkarlarına yönelik olan propagandanın totaliter kullanımı, İngiliz

hükümetini, konseyin İngiliz demokratik kurumları ve "İngiliz yaşam tarzı" üzerine odaklanan bir yanıt geliştirmeye başladı.

Amerikan kitle kültürünün evrensel çekiciliği 1920'lerin başlarında Hollywood filmlerinin, müziğinin ve diğer seri üretilen ürünlerin muazzam başarısı ile ortaya çıktı. Savaşlar arası dönemde, Amerikan stüdyoları dünyada gösterilen tüm filmlerin %75'inden fazlasını üretti. Amerikan filmlerinin büyük çekiciliği dil, moda ve tüketici davranışları üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. II. Dünya Savaşı ile, film, kendisini en önemli kitle eğlencesi aracı olmanın yanı sıra temel öneme sahip bir sosyal güç olarak kurmuştu. Soğuk savaş, karşıt yaşam biçimleri arasında bir çatışma olarak algılanıyordu. 1948'de Smith-Mundt Yasası, ABD'yi itibarsızlaştırmak için Moskova'da başlatılan kitlesel dezenformasyon kampanyalarını engellemek için kitle iletişim araçları, değişim programları ve sergiler kullanarak kalıcı bir dış bilgi programının yasal temelini oluşturdu (Waller,2007:488). 1950'lerin ortasından beri, Amerikalı politikacılar kültürel diplomasinin psikolojik savaşı başarıyla tamamlayacağına ve uzun vadede daha etkili olabileceğine inandılar. Bu dönemde, Amerikan kültürünün ve Amerikan yaşam tarzının ihracatı, büyük ölçüde ABD hükümeti tarafından sübvansede edildi ve ABD Bilgi Ajansı (USIA) tarafından koordine edildi. Amerika'nın Sesi (VOA), Amerika'nın cazibesini arttırmak için popülerliklerini kullanarak Demir Perde arkasındaki izleyicilere Amerikan caz ve rock müziği yayınladı. Radyo, Sovyetlere karşı psikolojik savaş yürütmek için önemli bir silah olarak kalsa da, ABD makamları, yayıncılığın ABD'nin uzun vadeli kültürel propaganda sürecinde dünyanın dört bir yanındaki kalpleri ve akılları kazanabileceği bir araç olarak görüyorlardı. Bu tür "Amerikanlaşma" sembollerinin genel popüleritesi bu yaklaşımın başarısını kanıtladı. Bu "kültürel

emperyalizm" dünyayı Amerikan değerlerinin egemen olduğu küresel bir köyde birleştirmeyi amaçlıyordu. (Edwards, 2003:118).

3.3. DÜNYADA KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARI

Dünya siyasal düşüncesinde kültürel diplomasinin en yaygın tanımlarından biri, uluslar arasında karşılıklı anlayışı teşvik etmek için fikir alışverişi, bilgi, sanat örnekleri, diğer kültür türleri, siyasi ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi, daha fazla işbirliği için teşviktir. Önde gelen dünya güçleri, bu faaliyet alanını askeri-politik, ekonomik ve insan hakları meseleleri ile birlikte en önemlilerinden biri olarak görüyorlar ve iş kavramsal bir temele dayanıyor. şu anda dış kültürel politika ile ilgili olarak aktif olarak kullanılan “yumuşak güç” terimi B. Clinton'un idaresi zamanı ABD Savunma Bakan Yardımcısı tarafından getirilmiştir (Lieber, 2005: 33). Önde gelen yabancı ülkeler, geniş kültürel ve bilgi merkezleri ağları oluşturmak da dahil olmak üzere yurtdışındaki kültürel varlıklarını genişletmek için büyük ölçekli programların geliştirilmesi ve uygulanmasına yatırım yapmamaktadır. Çoğu ülkenin dışışleri kuruluşlarının yapılarında, kültürel bağlarla ilgili güçlü birimler var. Kültürel değişimleri esasen özel olarak yapmayı tercih eden Birleşik Devletlerin bile, Dışışleri Bakanlığı bünyesinde, faaliyetleri dış kültür politikasını koordine etme görevini içeren büyük bir alt bölüme sahiptir. Bu amaçlar için, örneğin, ABD 1 milyar dolar, Almanya 600 milyon avro, Büyük Britanya yılda 600 milyon sterlin harcıyor. Belçika gibi modern dünya kültürüne katkıları nispeten küçük olan devletler bile, dünya kültürünün önemli rakamlarını ve nesnelere ükkeye çekmeyi amaçlayan, esas olarak devlet bütçesinden finanse edilen düzenli olarak büyük çapta etkinlikler düzenliyor (Europalia festivali) (D'Hooghe, 2014:171).

ABD daim yabancı ülkelere yardım yaparak kendi çıkarlarını hayata geçirmeye çalışmıştır. İlk yardım programı I. Dünya Savaşı sırasında 1915`de Alman müdahalesi sonucu yardıma ihtiyaç duyanlara yardım eden Belgium Relief (Belçikaya Yardım Örgütü) idi. Daha sonra II. Dünya Savaşı sonrası geliştirilen Marshall Planı Avrupa ülkelerine önemli yardımlar yaparak aynı zamanda ABD imajını geliştirmekteydi. 1947`de CIA – devlet ajansı kurulmuştu. Bu ajansın amacı dünyada yaşanan olaylar hakkında ABD`ye hemen haber iletmek ve ABD`nin çıkarları doğrultusunda gizli faaliyette bulunmaktı. 1961 yılında ise USAID kuruldu. Kurumun amacı diğer örgütlerle aynı idi. Fakat 1963-1973 yıllarında Viyetnam savaşı ABD kendine pek olumsuz bir imaj kazanmıştı. Bu imajı yenilemek amacıyla hükümet-dışı ve humanitar görünüm taşıyacak, fakat yine ABD çıkarlarına hizmet edecek bir örgüte ihtiyaç vardı. Olumlu imajı yenilemek amacıyla 1983`de Ronald Reagan döneminde NED kuruldu. NED, askeri taktiklere karşı alternatif olarak müdahale aracı olarak geliştirildi. Bu kuruluşun faaliyete başlamasıyla ilgili Douglas şöyle söylemiştir: “ABD`nin 3 temel dış politika aracı vardı: diplomasi, ekonomi ve askeri. Şu an ikisi de eklenmiş bulunmaktadır: propoganda ve diğer ülkelerdeki dost sivil toplum kuruluşlarına destek” (Celilzade, 2015: 57-58).

Ülke imajlarının ve itibarlarının ölçülmesi üzerine yapılan çalışmalarda, ulus-markalama endeksinin, 2017 yılı göstergesinde önde gelen ilk 10 ülke, 1. Almanya, 2. Fransa, 3. Birleşik Krallık, 4. (Kanada, Japonya), 6. Amerika Birleşik Devletleri, 7. İtalya, 8. İsviçre, 9. Avusturya ve 10. İsveç`tir. Batı pazar ekonomileri, Japonya ile birlikte ilk 10`a hâkim olmaya devam etmiştir. 2017 sonuçlarıyla; ABD`nin küresel algılamasında belirgin bir düşüşün ardından 2016`da 1. sıradayken 6. sıraya düşmüştür. Almanya, 2016`da 2. sıradayken tekrar ilk sırayı

yerleşmiştir. Fransa beşincilikten ikinci sıraya yerleşmiştir. Japonya 2011'den beri ilk defa ilk beşe girmiş ve Kanada ile dördüncü olmuştur (Er, 2018:26).

3.4. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI

3.4.1. Kültürel Mirasın Korunması Gerekliliği

Kültürel miras, insanlığın ortak değeri olan ve kendine has nitelikleri ile geleceğe aktarılması gereken mirastır. Bu, koruma ilkelerine uygun olarak korunması gereken bir bina ve yapı grubudur. Kültürel miras kavramı, tarihi zaman içerisinde tanım ve kapsam bakımından gelişmeye başlamıştır. Kültürel miras, koruma kavramını oluşturma sürecinin ilk günlerinde yalnızca önemli anıtsal yapılarla sınırlıdır. Daha sonraki süreçlerde, koruma kavramının kapsamı genişlemiştir: sivil yapıların yanı sıra kentsel ve kırsal alanları da kapsar. Kültürel miras, sanat ve kültür endüstrisinin maddi olmayan eserleri de dahil olmak üzere gelişmiştir.

Kültürel miras kavramını genişletirken tarihte önemli olaylar belirleyici olmuştur. 18. yüzyıl Fransız Devrimi, hem kültürel mirasın önemli olduğu bir zamandı hem de koruma ve restorasyon için tartışmalar ve yöntemler vardı. 19. yüzyılda kültürel mirası koruma tanımı, kapsamı, ölçeği ve yöntemleri geliştirilmiştir. İlk kez, kültürel miras 1931 Atina Kararnamesi uyarınca uluslararası kuruluşlar tarafından kullanılmaktadır. 1931 yılında Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu tarafından hazırlanan “Carta Del Restauro”, bu alanda önemli bir belgesel filmidir (De la Torre, 1998: 151). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) 1945'te, Avrupa Konseyi ise 1954'te kuruldu. Aynı yıl, Hollanda'nın başkenti Lahey'de “Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Varlıkların Korunması Sözleşmesi” imzalandı ve onaylandı. Önemli yenilemelerin yapıldığı II. Dünya

Savaşı'ndan sonra, 1964 Venedik kararnamesinin kabul edilmesiyle kültürel miras daha da önemli hale geldi. Tarihsel ve kırsal yerleşimler, 1970'lerde kültürel miras tanımına dahil edildi. Avrupa Konseyi (1985), ICOMOS (1987) ve UNESCO (1989) toplantılarında somut olmayan değerler kültürel miras kavramına dahil edildi. Maddi ve maddi olmayan kültürel mirasın tarihi, belgesel, estetik, sanatsal, sosyal, ekonomik ve manevi değerleri içerdiği tespit edilmiştir. Mimari miras, kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden biridir. Kimlik oluşturan özgünlüğü ve nitelikleri değiştirmeden estetik ve kültürel değerleri korumak gerekir (Labadi, 2013:38).

3.4.2. Kültürel Mirasın Korunması Araçları

Son yıllarda, “kültür” kavramı, sürdürülebilir kalkınmanın dördüncü sütunu haline geldi. Muhtemelen diğer kültürel ifadelerden bile daha fazlası olan kültürel miras, gelişmekte olan dünya için, tabii ki sürdürülebilir kalkınma için bir araç olarak görülmektedir. Kültürel miras alanı korumacıları bu ilkelerin, ICOMOS'un genellikle bir koruyucu olarak tanındığı Venedik Şartı (1964) ile gevşek bir şekilde ilişkili olan bir doktriner metin içinde bulunduğunu kabul eder (Guardia, 2016:47). ICOMOS, özellikle uzman uluslararası bilimsel komitelerinin, ilgili alanlarda ek metinler geliştirerek Venedik Şartı'nda sunulan temel genel ilkeleri genişletme çabalarından dolayı sorumluluk üstlendi.

ICOMOS kültürel turizm, sualtı arkeolojisi, tarihi şehirler, arkeolojik miras yönetimi, tarihi bahçeler, muhasebe ve belgeleme, eğitim ve öğretim ve Dünya Mirasları Sözleşmesi bağlamında özgünlük için tüzükler ve rehberler geliştirdi. Bu ilkeler ilk olarak Kasım 1994'te kabul edilen Nara Orijinallik Belgesinde yer almaktadır. Kobe-Tokyo Deklarasyonu, risk altındaki kültürel mirasa ilişkin bir dizi ilkenin geliştirilmesini gerektirmesine rağmen, henüz kabul edilmedi. Bununla

birlikte, mevcut ICOMOS doktriner metinleri kültürel mirasa hazırlığın arttırılması ile ilgili konuların ele alınmasında rehberlik etmektedir. Oluşturulan kültürel miras için risk hazırlığının iyileştirilmesine ilişkin prensipler, kültürel mirasın uzun süre hayatta kalması için genel koşulların iyileştirilmesi ve bunun önemli fikirlerinin önlenmesi için önleyici yaklaşımlar için geliştirilmelidir (Kreimer ve Arnold,2010:79).

3.4.3. UNESCO

UNESCO, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'dür. Örgütün belirttiği hedefler, devletlerin ve halkların eğitim, bilim ve kültür alanındaki işbirliğini genişleterek barış ve güvenliğin güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. BM Tüzüğünde belirtildiği gibi, tüm insanlara, ırk, cinsiyet, dil, oryantasyon veya din ayrımı yapmadan, tüm insanlara adalet ve hukukun üstünlüğü, insan haklarına ve temel özgürlüklere evrensel saygı gösterilmesi UNESCO'nun temel prensipleridir. Organizasyon 16 Kasım 1945'te kurulmuş olup, merkezi Paris'te bulunmaktadır (Angın, 1967: 44). Halen, kuruluşun 195 üye devleti, 2 gözlemci devleti ve 10 örgüt üyesi bulunmaktadır. 182 üye devletin Paris'teki organizasyonda kalıcı bir misyonu vardır; burada 4 daimi gözlemci ve hükümetler arası organizasyonların da 9 gözlemci eri bulunmaktadır. Örgüt, dünyanın farklı yerlerinde bulunan 60'tan fazla büro ve ofisi içermektedir. Kurumun faaliyetlerinin kapsadığı konular arasında eğitim ve okuryazarlık; ulusal kültürlerin incelenmesi ve ulusal personelin eğitimi; sosyal bilimler, jeoloji, oşinografi ve biyosfer sorunları bulunuyor. Ana faaliyetler beş program sektöründe temsil edilmektedir: eğitim, doğa bilimleri, sosyal ve beşeri bilimler, kültür, iletişim ve bilgi. UNESCO'nun kültür alanındaki çalışmalarının özü, insan ilişkilerine dayanan kültürel çeşitliliğin teşvik edilmesidir. Bu yaklaşım, 2001 yılında Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi'nin kabulü

ile onaylanmıştır. Tüm insanlık için değerli olan dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasından, örgütlenme, sözlü yaratıcılığın şaheserleri olan çeşitli maddi olmayan kültürel miras biçimlerinin korunmasına geçmiştir. UNESCO'nun kültür alanındaki çalışmalarında bir diğer husus, silahlı çatışma alanındaki kültürel alanların korunmasıdır, bu faaliyetin temeli 1954 Lahey Sözleşmesi'dir. Kültür sorunları Venedik ve Havana'daki bölge ofisleri tarafından ele alınmaktadır. UNESCO programları arasında kültürel miras, Dünya Mirası, Somut Olmayan Kültürel Miras, Sualtı Kültürel Mirası gibi programları içermektedir (Yusuf, 2007: 55).

SONUÇ

Kültür, bir toplumun veya toplumsal grubun ayırıcı manevi, maddi, entelektüel ve duygusal özellikleri, yaşam biçimleri, toplumdaki bireylerin birlikte yaşama şekilleri, değer sistemleri, gelenek ve inanışlarını olarak ifade edilmektedir. Bunun yanısıra her bir uluslararası ilişkiler disiplini kültürü kendi bakış açısına göre tanımlamaya çalışmaktadır. Realist felsefede, kültür kavramı önem taşımamakta veya bağımsız bir karaktere sahip olmamaktadır. Bu bağlamda kültür, temel olarak insanın doğası ve davranışları ile ilişkili şekilde ele alınmaktadır. Neorealistler güç kaynakları olarak askeri gücün yanısıra ekonomik güç, coğrafi-demografik güç ve özellikle kültürel-bilimsel güçten bahsetmektedirler. Liberalizmde kültür kavramı temel olarak insan hakları ve özgürlükleri içerisinde değerlendirilebilir. Liberal bir toplumun temel sorunlarından biri kültür hakkının korunmasının sağlanmasıdır. Neoliberalizm`de kültür kavramı ise daha çok güç kavramı içerisinde ele alınmaktadır. Genel olarak güç, bir aktörün diğer bir aktörün davranışlarını etkileyebilme kapasitesi olarak nitelendirilmekte ve iki kategoride değerlendirilmektedir: sert güç (hard power) ve yumuşak güç (soft power). Bu bağlamda Neoliberallerin neorealistlerin bazı varsayımlarını olduğu gibi kabul ettikleri söylenebilir. Marksist kültür kavramı, maddi malların üretim süreçleriyle ve aynı zamanda toplumsal ilerlemenin ana kaynakları olan insan emeği ile birlikte ele almaktadır. Karl Marx, kültürü maddi veya parasal sermaye biçimlerinden ayrı, insani bir sosyal servet biçimi olarak yorumlar. Başka bir deyişle, sermaye ve kültür çeşitli zenginlik biçimleridir. Bir bütün olarak Marksizmde insanlığın bütün tarihi, komünist bir topluma giden yol olarak sunulur. İçinde ideal kültür durumu, ideal toplumsal düzene karşılık gelmelidir. Konstruktivizmin kültür konusunda özel yaklaşımı

var olmaktadır. Bu bağlamda konstruktivizm kamu diplomasisi ve yumuşak güç ile ilişkilendirilmektedir. Bundan başka Wallerstein tarafından geliştirilen jeokültür yaklaşımı uluslararası ilişkiler açısından kültürün rolünün anlaşılmasını sağlamaktadır. Jeokültür, dünya-sistemin doğmasıyla birlikte ortaya çıkmaz, daha ziyade yaratılması gerekir, dünya-sistemin ekonomik biçimine uygun olarak icat edilir ve sisteme duyulan inanç ile bu inancın gerektirdiği şekilde davranışların kalıbını oluşturur. Sovyetler Birliği'nin sosyalizmin tüm dünyaya yayılması amacıyla giriştiği kamu diplomasisi faaliyetleri, ABD'nin demokrasinin tüm dünyaya yayılması amacıyla uyguladığı politikalar, jeokültürel faaliyetler olarak algılanabilmektedir. Wallerstein'e göre, dünya sistemleri analiz edildiğinde çağımızın jeokültürünün liberalizm olduğu sonucuna varabiliriz.

Liberalleşmenin gelişmesi ile paralel olarak gelişen küreselleşme süreci kültüre de etkisiz ötüşmemiştir. Kültürün küreselleşme süreci ile birlikte gittikçe daha da değiştiği, karmaşık bir hale geldiği söylenebilir. Küreselleşmenin bir tarafında ekonomik büyüme, yeni teknolojilerin yaygınlaşması ve fakir ve zengin ülkelerin her ikisinde hayat standartlarının yükselmesi, diğer tarafında ise ulusal egemenliği azaltan ve zayıflatan, yerel kültürü ve gelenekleri törpüleyen, sosyal ve ekonomik istikrarı tehdit eden dinamikler yer almaktadır. Fikirlerin paylaşımı, farklı kültürlerin insanları ve onların yaşam biçimleri arasında karşılıklı bağlantı ve etkileşimlere yol açar. Buna göre, kitle iletişim araçları ve iletişim teknolojilerinin yanısıra, modern toplumun ve küreselleşmenin bir sonucu olan hızlı ulaşım araçları da kültürel küreselleşmenin temel araçlarıdır.

Kültürün ve medyanın küreselleşmesi ulusal hükümetleri dış ilişkilerde kültürel araçları kullanmaya teşvik eder. Dış politikanın kültürel araçları

“sert güç” ile karşılaştırıldığında iki belirgin avantaja sahiptir. Birincisi, temel olarak daha düşük maliyetler gerektirir, ikincisi, kültürel diplomasi, tarihi revanşizmin ortaya çıkmasına engel olarak yabancı ülkeler üzerinde etki oluşturma açısından askeri veya ekonomik baskıdan çok daha fazla katkıda bulunur. Kültürel diplomasi, bir tür kamu diplomasisidir ve ortak anlayışı güçlendirmek için devletler ile halklar arasında fikir alışverişi, bilgi, sanat eserleri ve kültürün diğer bileşenlerini içeren “yumuşak güç” politikasının ayrılmaz bir parçasıdır. Kültürel diplomasi nin görevi, ilişkileri güçlendirmek, sosyo-kültürel işbirliğini geliştirmek, ulusal çıkarları teşvik etmektir. Kamu diplomasisi (sosyal bilimler) hem profesyonel diplomatlar hem de sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilir. Örneğin, 1960-70`li yıllarda ABD Soğuk Savaş içerisinde karşı kutupta yer alan rejimleri etkilemek amacıyla Rock`n Roll ve Jazz müziğini kullanmış, bu müzik aracılığıyla komünist rejimlere demokrasi ve özgürlük mesajı iletmıştır. Ayrıca Radyo Liberty ve Radyo Free Europe bu açıdan önemli rol oynamıştır. Bundan başka ülke imajı oluşturmak veya dezenformasyonla savaşmak amacıyla çeşitli kitleselel enformasyon araçları geliştirilmiştir. Bu bağlamda çeşitli uluslararası sivil toplum kuruluşlarının önemli faaliyetleri gösterilebilir. Bunlardan biri olarak 1983`de kurulan NED olmuştur. Propoganda ve diğer ülkelerdeki “dost” sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi ABD`nin kültürel diplomasi faaliyetleri içerisinde yer almıştır. Tüm bu faaliyetler ülke markalaşması ve imajının geliştirilmesi açısından önemli rol oynamıştır. Bunlardan başka kültür alanında birçok uluslararası girişimler de var olmaktadır. Bunlardan en önemlisi kültürel mirasın korunması amacıyla kurulan UNESCO`dur. Sonuç olarak kültürün uluslararası ilişkilerin temel konularından biri olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABACI, B. (2012). Küreselleşme Sürecinde Neoliberal Politikaların Kalkınma Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- ABADAN, Y. (1956), Kültür Mfhumu ve Değişimi, Yücel Mecmuası. Akademicheskiy Proyekt, Moskova.
- ALİYEVA, Y. (2014), “Glaballaşma sosio-medeni reallıg kimi”, Garapapaglar, 11(87), ss. 22-27.
- ANEEK, C. (2010), International Relations Today: Concepts and Applications, Pearson Education India, Delhi.
- ANGIN, A. (1967), Dünya politika ansiklopedisi, Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları , İstanbul.
- Ankara Üniversitesi DTCF, Felsefe Bölümü, Ankara.
- Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63(3), ss. 83-111.
- APPADURAI, A., (2005), Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization, University of Minnesota Press, USA.
- Arabistan, Türkiye, Gündogan, İstanbul.
- AVCIOĞLU, Ş. (2014), “Immanuel Wallerstein`in Dünya Sistemi, Jeopolitik ve Jeokültür Kuramı”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S. 31, ss. 97-110.
- AYDIN, M. (2004), “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, Uluslararası İlişkiler, 1(1), ss. 33-60.
- BAHAR, İ. H. (2009), Sosyoloji, 3. Baskı, USAK Yayınları, Ankara.
- BAŞKAYA, F. (2005), Kavram Sözlüğü, “Özgür” Üniversite Yayınevi, Ankara.
- BAYLIS, J. (2008). “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 8, ss. 69-85.
- BOYCE, R. (2005), French Foreign and Defence Policy, 1918-1940: The

- BRINKERHOFF, D., WHITE, K. L., ORTEGA, T. S., WEITZ, R. (2008), *Essentials of Sociology*, 7th Edition, Thomson Wadsworth, California.
- CASTELLS, M. (2006), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İkinci Cilt: Kimliğin Gücü*, (Çev.) Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CELİLZADE, Ş. (2015), *Uluslararası İlişkilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Rolü: Azerbaycan Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Bakü.
- COŞTU, Y. (2005), “Küreselleşme Üzerine Bazı Düşünceler”, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(7-8), ss. 95-104.
- CUTERELA, S. (2012), “Globalization: Definition, Processes and Concepts”, *National Defense University Revista Romana de Statistica-Supliment Trim*, 4.
- DASZKIEWICZ, W. (2015), “Culture From The Perspective of Realistic Philosophy”, *Studia Gilsoniana*, 4(4), ss. 393-403.
- DE LA TORRE, M. (1998), *The Conservation of Archaeological Sites in the Mediterranean Region*, Getty Publications, Los Angeles.
- Decline and Fall of a Great Power*, Routledge, New York.
- D'HOOGHNE, I. ,(2014), *China's Public Diplomacy*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden.
- DYSON, T. (2016), *Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe*, Springer, New York.
- EDWARDS, M. (2003), *Key Ideas in Media*, Nelson Thornes, Cheltenham.
- ER, A. (2018), *Türk Dış Politikası'nda kültürel diplomasi : Yunus Emre Enstitüsü örneği*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon.
- ERGİN, M. (2008), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım, İstanbul.

European Social Policy Association Research Network, (2005), Remaking Governance: Peoples, Politics and the Public Sphere, Policy Press, Oxford.

GRIFFITHS, M., O`CALLAGHAN, T., ROACH, S. (2008), International

GUARDIA, M. (2016), Culture, Urbanism and Planning, Routledge, Londra.

GÜNEŞ, E. (2012). “Günümüz Uluslararası Siyasal Sistemin Yapısı ve Güç Dağılımı”, Akdeniz İİBF Dergisi, S. 23, ss. 78-101.

GÜVENÇ, B. (1979), İnsan ve Kültür, 3. Basım, Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul.

GÜVENÇ, B. (1979), Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme, Hacettepe Basımevi, Ankara.

HARVEY, D. (2012), “Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm”, (Çev.) Eylem Çamuroğlu, Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), ss. 67-88.

HASANOĞLU, M. (2001), “Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri” Sayıştay Dergisi, 43 (Ekim-Aralık), ss. 68-82.

HENKE, R., NICHOLSON, E. (2008), Transnational Exchange in Early Modern Theater, Ashgate Publishing, Florence.

HICKS, D. (2010), “The Material-Cultural Turn: event and effect”, The Oxford Handbook of Material Culture Studies, (Ed.) Dan Hicks and Mary C. Beaudry, Oxford University Press, New York.

HUNTINGTON, S. P. (1993). “The Clashes of Civilizations?” Foreign Affairs, 72(3).

ISHREYT, H. (1967), Deutsche Kulturpolitik. Informationen über ihre pluralistischen u. totalitären Formen. Ein Leitfaden, C.Schünemann, Bremen .

KALAYCI, R. (2018), Uluslararası Sistemin, Siyasal Kültürün ve

- KAYA, S. (2008), “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”,
- KEEGAN, W.J and GREEN, M.C., (2016), Global Marketing, 9th Edition. Pearson, England.
- KEYKAVOSİİRANAGH, S. (2015), Yumuşak Güç Enstrumanı Olarak Kültürel Hegemonya, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KOLASİ, K. (2013). “Soğuk Savaş`ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 68, S. 2, ss. 149-179.
- KOZHAN, L. ve VIŞNEVSKİ, Y. (1972), Ocherki teorii sotsialisticheskoy kulturi, Merkez Ural Kitap Yayıncılığı, Yekaterinburg.
- KOZLOV, L.E. (2012), Primenenie kulturnikh instrumentov v sovremennoy vneshnepoliticheskoy praktike, Chelyabinsk Devlet Üniversitesi Bülteni. 2012. № 12 (266).,Chelyabinsk.s.7-17.
- KRAIDY, M.M. (2005), Hybridity, or the Cultural Logic of Globalization, Temple University Press, Philadelphia.
- KREİMER, A., ARNOLD, M. (2010), Managing Disaster Risk in Emerging Economies,World Bank Publications,Washington.
- LABADİ, S. (2013), UNESCO, Cultural Heritage, and Outstanding Universal Value, Rowman & Littlefield, New York.
- Lexington Books, New York.
- LENCZOWSKİ, J. (2008), “Cultural Diplomacy, Political Influence & Integrated Strategy”, M. Waller (Ed.), Strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare, Washington: The Institute of World Politics Press, ss. 74-99.
- LENCZOWSKI, J. (2011), Full Spectrum Diplomacy and Grand
- LEVEDEV, S.A. (2004), Filosofiya nauki: Slovar osnovnikh terminov,

- LI, K. (1995), Glossary of Political Terms of the People`s Republic of China, Translated by Mary Lok, The Chinese University Press, Hong Kong.
- LIEBER, R.J. ,(2005), The American Era: Power and Strategy for the 21st Century, Cambridge University Press, Cambridge.
- Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- MAGGIO, N. (2008), “The Whole Earth as Village”: A Chronotopic Analysis of Marshall McLuhans`s “Global Village” and Patric McGoohan`s The Prisoner, Brock University, Ontario.
- MARGALİT, A. ve HALBERTAL, M. (1994), “Liberalism and the Right to Culture”, Social Research, 61(3), ss. 491-510.
- Metodolojik-İdeolojik Ayraçlar Üzerine Bir Soruşturma”, Yeni Sol Yeni Sağ, (Ed.) Armağan Öztürk, Phoenix Yayınları, ss. 299-334.
- MEZHUYEV, V. (1977), Problema kulturi v filosofsko-istoricheskoy teorii marksizma, Politizdat, Moskova.
- MIZANUR, R. (2013), “Impact of Globalization on Rural Development”, GRIN Verlag GmbH, Norderstedt, Germany.
- MOLES, A.A. (1983), Kültürün Toplumsal Dinamiği, (Çev.) Nuri Bilgin, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 21, İzmir.
- NELSON, C., GROOSBERG, L. (1988), Marxism and the Interpretation of Culture, University of Illinois Press, Chicago.
- NEWMAN, M. D. (2008), Sociology: Exploring the Architecture of Everyday Life, 7th Edition, Pine Forge Press, Los Angeles, California.
- NIEZEN, R. (2004), A World Beyond Difference: Cultural Identity in the Age of Globalization, Blackwell Publishing, USA.
- NWEGBU, M.U, EZE, C.C., ASOGWA, B.E. (2011), “Globalization of Cultural Heritage: Issues, Impacts and Inevitable Challenge for Nigeria”, Library Philosophy and Practice.

ÖZEN, Ç. (2004). “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, Uluslararası İlişkiler, C. 1, S. 4, ss. 59-79.

ÖZTÜRK, A. (2010), “İki Liberalizm Teorisi ya da Liberalizmin Bölen

PAMMENT, J. (2016), British Public Diplomacy and Soft Power: Diplomatic Influence and the Digital Revolution, Springer Shop, New York.

PETRICIOLI, M. (2008), L'Europe Méditerranéenne, Peter Lang, Brüksel.

PROTT, V. L. ve O'KEEFE, P.J., (1989), Law and the Cultural Heritage, Vol. 3: Movement, Butterworths, London.

Rejimin/Devlet Yapısının Dış Politikaya Etkileri: İran, Mısır, Suudi Relations: The Key Concepts, 2nd Edition, New York: Routledge.

SCHWARTZ, L. (2000), Marxism and Culture: The CPUSA and Aesthetics in the 1930s, iUniverse, New York.

SELIGER, M. (1979), The Marxist Conception of Ideology: A Critical Essay, Cambridge University Press, Cambridge.

SHIMEK, I. (1991), Ekonomicheskaya politika v izdatelskom dele, Nauka, Moskova.

SOYSAL, İ. (1985), “İletişim İnkılabı ve Milli Kültür”, Erdem Dergisi, C.10, S.1.

Strategy: Reforming the Structure and Culture of U.S. Foreign Policy,

TABARINTSEVA-ROMANOVA, A. (2014), «İtalsimpatia» as an Element of Cultural Diplomacy in the Development of Russian-Italian Relations, Rusya Bilimler Akademisi Avrupa Enstitüsü yayını, Moskova.

TALAS, M., (2003), Küreselleşme ve Türkiye`de Kültür Politikaları, Doktora Tezi, Malatya.

TOPÇU, N. (1961), Yarınki Türkiye, Yağmur Yayınevi, İstanbul.

- TOPÇUOĞLU, H. (1976), Genel Sosyoloji Ders Notları (Çoğaltma),
- ULUTAŞ, A. (2013), Kamu Diplomasisi, Jeokültür, Sınırları Aşan Eğitim ve Tüürkiye`nin Yabancı Öğrencilere Yönelik Burs Stratejileri, Yüksek
- VESAJOKI, F., (2002), The Effects of Globalization on Culture, Master Thesis, University of Jyvaskyl, Finland.
- WALLER, J. M. (2007), The Public Diplomacy Reader, The Institute of World Politics Press, Washington.
- WALLERSTEİN, I. (1993), Jeopolitik ve Jeokültür: Değişmekte olan dünya-sistem üzerine denemeler, (Çev.) Mustafa Özel, İstanbul: İz Yayıncılık.
- WALUYO, T. (2015), Endonezya ve Türkiye`nin Kültürel Diplomasisi: Karşılaştırmalı Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- WILLIAMS, R. (1981), The Sociology of Culture, the University of Chicago Press, Chicago.
- WILLS, D. (2014), Greece and Britain since 1945 Second Edition, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge.
- WORLD CITIES CULTURE REPORT, (2012), Mayor of London, London.
- YANIK, L. (2015), "Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi", uluslararası İlişkiler, 12(46), ss. 35-55.
- YUSUF, A. A. (2007), Standard-setting in UNESCO, Martinus Nijhoff, Londra.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://foreignpolicy.com/2004/02/10/the-cultural-globalization-index/>,

(11.03.2019),

KLUVER, R., ve FU W., (2004), “The Cultural Globalization Index”,
Foreign Policy

http://etec.cltl.ubc.ca/510wiki/Effect_of_Globalization_on_Cultural_Diversity,
12.03.2019) ,

“Effect of Globalization on Cultural Diversity”

<http://www.pewforum.org/2017/04/05/the-changing-global-religious-landscape/>, (11.03.2019),

“The Changing Global Religious Landscape”